

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Agresivní chování a klima ve školách

Bakalářská práce

Autor: Ing. Nela Mikynová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Ing. Nela Mikynová
Studium:	P13776
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Agresivní chování a klima ve školách
Název bakalářské práce AJ:	Aggressive behavior and climate in schools

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Obsah: Úvod, vymezení problému a cíle práce, teoretická východiska práce, analýza současné situace, vlastní návrhy řešení, přínos návrhů řešení. Bakalářská práce se zabývá agresivním chováním a klimatem ve školách. Potřebné informace jsou získány převážně z dotazníkového šetření. Na základě těchto informací je analyzována současná situace, určeny problémové oblasti a navržena opatření na zlepšení.

FIELD, E. M. Jak se bránit šikaně. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN: 978-80-249-1176-2. KOLÁŘ, M. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN: 978-80-7367-871-5. KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. Rizika virtuální komunikace. Olomouc: NetUniversity s.r.o, 2010. 34 s. ISBN 978-80-254-7866-0. KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. a kol. Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN: 978-80-7435-080-1. ROGERS, V. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, 2011. 104 s. ISBN: 978-80-7367-984-2. ŘÍČAN, P. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010. 160 s. ISBN: 978-80-247-2991-6.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	12.2.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25. 4. 2016

.....
Ing. Nela Mikynová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě vyjádřila své poděkování vedoucímu bakalářské práce PhDr. Stanislavu Pelcákovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky k obsahu této práce.

Anotace

MIKYNOVÁ, N. *Agresivní chování a klima ve školách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 63 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá agresivním chováním a klimatem na školách. Nejdříve se zaměřuje na vysvětlení základních pojmů jako je agrese a agresivita, příčiny vzniku agrese. Blíže poté rozebírá problematiku šikany na školách. Příčiny vzniku šikany, její stádia a možnosti řešení. V následující části je popsán průzkum na vybraných školách a výsledky tohoto šetření. V části diskuze jsou zhodnoceny výsledky šetření a navrhnutá řešení k zamezení nežádoucího jednání.

Klíčová slova: agresivita, šikana, násilí, škola.

Annotation

MIKYNOVÁ, N. *Aggressive behavior and climate in schools*. Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2016. 63 p. Bachelor Thesis.

The bachelor's thesis focuses on the aggressive behavior and climate at schools. In the first part, terms as aggression, aggressiveness and causes of aggression are explained. The thesis then further analyzes the issue of bullying at schools, especially the causes of bullying, its stages and possible solutions. Then both a survey at selected schools and the results of this research are presented. In conclusion, the survey results are evaluated and recommendations how to prevent an unwanted behavior are proposed.

Keywords: aggression, bullying, violence, school.

Obsah

1 Úvod	9
2 Agresivní chování	10
2.1 Příčiny vzniku agresivity	10
2.2 Typy agrese	12
2.2.1 Frustrační agrese	12
2.2.2 Emocionální agrese	13
2.2.3 Agrese instrumentální	13
2.3. Směry agrese	13
2.3.1 Agresivita vybitá na neživém předmětu	13
2.3.2 Agrese vybitá na zvířatech	13
2.3.3 Autoagrese	14
3 Šikana	15
3.1 Rozdíly mezi škádlením a šikanováním	16
3.2 Stádia šikanování	17
3.2.1 Zrod ostrakismu	18
3.2.2 Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese	18
3.2.3 Vytvoření jádra agresorů	18
3.2.4 Většina přijímá normy agresorů	19
3.2.5 Totalita, neboli dokonalá šikana	19
3.3 Důsledky šikanování	19
3.4 Bariéry ve vyšetřování	20
3.5 Ohlašovací povinnost	22
3.6 Postupy při zjištění šikany	23
3.6.1 Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu	23
3.6.2 Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany	24
3.6.3 Nápravná opatření	25
4 Média a násilí	26
4.1 Kyberšikana	26
4.1.1 Technické možnosti prevence kyberšikany	27
4.1.2 Technická řešení v případě šikany	28
5 Agresivní chování a klima na SPgŠ v Prachaticích a SOU v Pardubicích	29

5.1 Cíl práce	29
5.2 Výzkumný soubor a hypotézy	29
5.3 Výzkumná metoda	30
6 Výsledky šetření	33
7 Diskuze	48
Závěr	51
Seznam citačních zdrojů	54
Seznam dalších zdrojů	57
Seznam grafů	58
Přílohy	1
Dotazník	1
Seznam organizací, které můžou pomoci s řešením šikany	5

1 Úvod

Název mé bakalářské práce je agresivní chování a klima ve školách. Toto téma mě zaujalo před téměř třemi lety, kdy šikana na základní škole v Dubňanech skončila vraždou tyrana. Jedná se o malé město na jižní Moravě, kde se všichni znají a nic se neutají. O tom, že na škole bují šikana, věděli téměř všichni a nikdo to neřešil. Jelikož se nenašel nikdo, kdo by oběti pomohl, vyřešil svůj problém tímto extrémním způsobem. Ani po této tragické události se na této škole nic zásadního nezměnilo. Poté, co událost proběhla médií, se vše nenápadně zametlo pod koberec. Když jsem se pár měsíců po tomto incidentu dotazovala na podrobnosti a zjišťovala, co se na škole dělo, dostalo se mi jen zarytého mlčení.

Šikana byla, je a vždy bude. To je něco, s čím se musíme smířit. Vzniká všude, kde se pravidelně stýká kolektiv lidí, není to jen záležitost žáků základních či středních škol. Stejně tak se může objevit třeba na pracovišti, v minulosti se nejvíce se šikanou setkávali vojáci při povinné vojenské službě.

Domnívám se, že v dnešní době lidé zaujímají dva protichůdné postoje vůči šikaně. Jedni se tváří, jako by neexistovala, druzí naopak při zaslechnutí tohoto slova propadají hysterii. Oba přístupy jsou podle mě špatné. Musíme si připustit, že je to běžná součást života, se kterou se většina z nás setká, ať už v pozici svědka, oběti či agresora. Není radno před tímto problémem strkat hlavu do písku, ale musí se konstruktivně řešit. Základem úspěchu pro řešení agresivního chování na školách jsou všímaví pedagogové, pro které je jejich práce více než jen prostředek obživy, ale chápou ji jako své poslání.

2 Agresivní chování

Šikana je jedním z projevů agresivního chování. „*Agresivní chování lze definovat jako porušení sociálních norem, omezující práva a poškozující živé bytosti či neživé objekty.*“ Je potřeba od sebe odlišit agresi a agresivitu. Slovo agresivita označuje pohotovost či připravenost k násilnému jednání, agrese je poté reálným projevem agresivity. Agresivní projevy jsou běžnou součástí lidského života. Agrese je reakcí na určitý impuls. Problém nastává ve chvíli, kdy agresivní jednání překračuje normy, ať už právní či společenské.¹

2.1 Příčiny vzniku agresivity

Příčiny toho, že někdo jedná více agresivně než jiný, jsou multifaktoriální. Znamená to, že agresivitu ovlivňuje více faktorů najednou. Jedná se jednak o vrozené dispozice, dále pak sklon k agresivitě významně ovlivňuje výchova a prostředí. Zejména u dětí, které vyrůstají v rodině, kde násilí je běžným způsobem řešení problémů, často sami násilí k řešení sporů využívají. Sklon k agresivnímu jednání se vytváří již v předškolním věku. Svoji roli zde hrají vrozené dispozice jako temperament, vznětlivost a impulsivita. Tyto vlastnosti by však samy agresivní chování nezpůsobily. Když se však tyto vrozené vlastnosti spojí s nevhodným prostředím, může z jedince vyrůst agresor.²

Některé průzkumy uvádějí, že až z 60 % je agresivita vrozená, jedná se tedy o genetickou záležitost. Znamená to tedy, že pokud jeden či oba rodiče mají sklony k agresivitě, je hodně pravděpodobné, že se takto bude chovat i jejich dítě. Lidé se často domnívají, že za agresivitu dítěte může hlavně agresivní otec, nyní bylo prokázáno, že na takové chování má velký vliv tzv. skrytě agresivní matka. Jedná se o případy, kdy matka sama sice dítě fyzicky netrestá, ale zařídí, aby tak učinil např. otec. V případě, že dítě udělá nějaký prohřešek, dopředu jej informuje o tom, že celou událost sdělí agresivnímu otci. Poté co otec přijde domů, vše mu barvitě vylíčí a poté se dívá, jak otec dítě trestá.³

¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2012. 872 s. ISBN 978-80-262-0225-7. s. 757.

² ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9. s. 33.

³ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 10 – 11.

Vše začíná již v rodině. Podle nejrůznějších průzkumů se jako nejlepší osvědčila demokraticky fungující rodina. V takové rodině jsou děti povzbuzovány, chváleny a odměňovány. Jejich názory jsou vždy vyslechnuty. Zároveň mají pevně stanovené hranice a vědí, jaké důsledky bude mít jejich překročení. Tyto děti se zároveň učí, jak přijímat samy sebe. Nejsou přehnaně ochraňovány. U těchto dětí je poté menší pravděpodobnost, že se stanou obětí šikany, protože umí vyjádřit svůj názor, hájit sami sebe.⁴

Není pochyb o tom, že to, jaký člověk je, jak se chová ke svému okolí, jak se projevuje, je výsledkem působení genotypu, tedy souboru dispozic, které jedinec získává od svých rodičů a prostředí, které jej ovlivňuje, formuje. Nejenomže je jedinec ovlivňován prostředím, ve kterém žije, zároveň sám na toto okolí působí. Otázkou zůstává, jak velký vliv mají vrozené vlastnosti jedince a jaký vliv má prostředí.⁵

Děti, které šikají ostatní, obvykle přejímají negativní vzorce chování ze svých rodin. Těmto dětem bylo v jejich rodinách dáváno málo lásky, často se pak setkávali s agresí. Proto je pro ně přirozené problémy řešit opět pomocí agrese. Někdy se jedná o děti z rozvrácených sociálně slabých rodin, jindy jsou to právě děti, které mají doma nadstandardní zázemí. Obvykle je zde láska nahrazována materiálními statky. Rodiče těchto dětí jsou pracovní velmi vytížení, aby mohli udržet životní standard, na který si rodina zvykla, na děti poté nezbyvá mnoho času. Děti, které ubližují ostatním, tak činí často z důvodu nízkého sebevědomí. I když na veřejnosti vystupují někdy až přehnaně sebevědomě, ve skutečnosti se tak necítí. Svoji sebeúctu si pak posilují při ubližování jinému.⁶

Často se agresori snaží skrýt vlastní strach a k tomu využívají strachu ostatních.⁷ V případě, že se dítě uchýlí k agresivnímu jednání, je potřeba zjistit, co jej k tomu vedlo, ne jenom agresora potrestat. V případě, že se zjistí příčina takového chování, je

⁴ FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2. s. 55.

⁵ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2. s. 104.

⁶ NECKÁŘ, P. *Stop šikaně: Publikace pro žáky a jejich rodiče*. Hradec Králové: edice Radnice, č. 7, 26 s. ISBN 978-80-904690-1-3. s. 5 – 6.

⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5. s. 38.

možné ji odstranit a upravit tak vzorce chování daného jedince. V případě, že by po projevené agresi následoval jen trest, neměla by náprava dlouhého trvání.

2.2 Typy agrese

Rozlišujeme několik typů agrese – frustrační, emocionální a instrumentální. Rozdíl mezi těmito typy agrese je dán spouštěčem, který způsobí agresivní chování.

2.2.1 Frustrační agrese

Tato agrese je spojená s frustrací jedince. Jako frustraci označujeme překážku, která nám zabraňuje v uspokojování nějakých potřeb. Agrese může být také chápána jako normální či maladaptivní reakce na frustraci. V případě, že se člověk setkává s překážkami, které mu brání v uspokojování jeho potřeb, může reagovat agresivně. To platí zejména v případech aktuálního strádání. V případě agresivity, tedy pohotovosti jednat agresivně, platí spíše opak. Pokud je rodina příliš liberální, rodiče nemají před svým dítětem autoritu, dítě není nikdy frustrováno, nesnižuje to míru agrese, ale spíše naopak. Rodiče, které své dítě příliš rozmazlují, odstraňují veškeré překážky na jeho cestě životem, jej na život nepřipraví. Takovému jedinci se poté můžou i běžné každodenní starosti zdát neúnosné. Dalším problémem v příliš ochraňující a liberální rodině je to, že děti neznají své hranice. Každé dítě potřebuje jasná pravidla, co se smí a co se nesmí. V případě, že taková pravidla neexistují a rodiče ustupují každému požadavku svého dítěte, bude tento jedinec i v dospělosti takové jednání vyžadovat. Rodiče se domnívají, že když dítěti poskytnou vše, po čem touží, bude jejich potomek šťastnější, tak tomu ve skutečnosti není. Dítě, kterému je vše dovoleno poté trpí nezájmem svých rodičů. Jejich benevolentní výchovu totiž nechápe jako užitek pro sebe, ale jako nezájem ze strany rodičů.⁸

⁸ PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton, 2010. 172 s. ISBN 978-80-7387-378-3. s. 28.

2.2.2 Emocionální agrese

Spouštěčem této agrese je obvykle silný emocionální náboj. Může se také jednat o postupné hromadění menších negativních prožitků, které se nakupí. V případě, že se sejde více negativních emočních prožitků, člověk se stává citlivějším a zranitelnějším vůči dalším podnětům. Agresivní jednání je poté důsledkem nahromaděných stresujících událostí. Člověk poté ztrácí kontrolu nad svým jednáním. K vybití tohoto typu agrese je vhodné použít nějaký neživý předmět, např. boxovací pytel.⁹

2.2.3 Agrese instrumentální

Jedná se o zcela odlišný typ agrese, než jsou předchozí dva. Jedinec tento typ chování využívá zcela úmyslně, po zralé úvaze, nejedná se tedy o nějaký nezvládnutý afekt. Právě šikana je typickým příkladem instrumentální agrese. Agresor ví, čeho chce svým jednáním docílit, jedná promyšleně.¹⁰

2.3. Směry agrese

2.3.1 Agresivita vybitá na neživém předmětu

S tímto způsobem agrese je možné se setkat již v mateřských školách. Ve školním prostředí se cílem agrese stávají nejčastěji školní pomůcky – sešity, aktovky, pouzdra, případně vybavení třídy, jako např. lavice, židle či skříně. Agresor tak uvolňuje svoji agresi skrze neživý předmět. Někdy se snaží tímto způsobem prezentovat před ostatními spolužáky, ukázat jim svoji sílu.¹¹

2.3.2 Agrese vybitá na zvířatech

Dítě je po konfliktu nabitě vztekem, který potřebuje někde vyventilovat. Nemá však odvalu se postavit proti tomu, kdo v něm vztek způsobil a tak si pro vybití své zlosti

⁹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 31.

¹⁰ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 31 – 36.

¹¹ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 21 – 22.

najde někoho slabšího. Tím může být např. domácí mazlíček. Rodiče často dělají chybu, když po hádce s dítětem jej pošlou např. na procházku se psem, aby se dítě uklidnilo. Dítě si pak mimo dohled rodičů vybíjí zlost na nevinném zvířeti. Když se bude tato situace pravidelně opakovat, dítě pozná, že je zvíře slabé a může si na něm kdykoliv vybit svůj vztek. Toto chování se může časem přenést i mezi lidi. Jakmile takové dítě rozpozná, že spolužák je výrazně slabší, může si na něm vybíjet svoji frustraci.¹²

2.3.3 Autoagrese

Autoagrese je agresivní jednání namířené proti sobě samému. Nejčastějším typem autoagrese je sebepoškozování. Do této kategorie patří prakticky jakékoliv úmyslné ubližování sobě. Jedná se např. o škrábání kůže, kousání nehtů až do nehtové lůžka, trhání vlasů, narušování integrity kůže pomocí ostrých předmětů. Extrémním typem autoagrese je sebevražda, ať už ve stádiu pokusu či dokonaná. Důvodů k takovému jednání může být mnoho. Často se tak děje v důsledku nezvládnutí stresu, např. při rozvodu rodičů, nebo se s tímto jevem můžeme setkat u týraných dětí, které se snaží vlastní pozornost odvrátit od týrání tak, že si sami způsobují bolest. Tak na malou chvíli dítě přebije bolest způsobenou týráním.¹³

¹² MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 23.

¹³ MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5. s. 21 – 24.

3 Šikana

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.“¹⁴

Je nezbytné, aby si učitelé všímali, jaká ve škole vládne atmosféra. Musí umět svým žákům naslouchat a všimát si, pokud u žáka dochází k nějakým změnám, neměli by to brát na lehkou váhu. Je potřeba, aby žáci svým učitelům důvěřovali, protože jediné tak je šance, že by jim svěřili své trápení. V případě, že se žák dostane do nějakých potíží, tak platí, že čím dříve se tyto problémy začnou řešit, tím lépe. Mnohé školy se zaměřují pouze na vzdělávání, přitom ve škole většina z nás stráví mnoho let a studium není jen o sezení v lavici a biflování. Je důležité, aby učitel byl víc než jen vzdělavatel, musí být i schopný poradce.

Je důležité, aby učitelé i metodici prevence na školách vytvářeli příznivé podmínky pro rozvoj žáků, kdy jsou sociálně-patologické jevy eliminovány. Nejedná se jen o šikanu, ale také např. o prevenci proti záškoláctví, drogové závislosti, agresivitě apod. Je nutné, aby žáci nebyli jen stresováni a přetěžováni školními povinnostmi, ale je potřeba na ně působit pozitivně, aby docházelo k harmonickému rozvoji osobnosti.¹⁵

K tomu, aby dítě získalo důvěru v učitele, je potřeba jej respektovat a akceptovat takové jaké je. To ovšem neznamená, že by žáci neměli mít pevně stanovené hranice. Učitel by

¹⁴MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních.* [on-line]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.prevence-info.cz/sites/default/files/users/9/2013_metodicky_pokyn_msmt_k_sikanovani.pdf.

¹⁵ GAJDOŠOVÁ, E, HERÉNYIOVÁ, G. *Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími.* Praha: Portál, 2006. 325 s. ISBN 80-7367-115-8. s. 11.

si měl před svými žáky umět vybudovat respekt. V případě, že by jej žáci neuznávali, těžko by se takovému učiteli svěřovali se svými problémy. Žáci potřebují pevné hranice jak ve škole, tak samozřejmě doma. V případě, že takto pevná pravidla nejsou nastavena, hledají děti autority mimo domov i školu. Často se pak stává, že se nejedná zrovna o pozitivní vzor.¹⁶

3.1 Rozdíly mezi škádlením a šikanováním

Výskyt šikany na školách se různí, podle provedených průzkumů. Dle některých odhadů na základních a středních školách v České republice je 20 % výskyt šikany. Je vždy potřeba rozlišit obyčejné škádlení od šikanování. Šikanování je patologické jednání, které porušuje školní pravidla, někdy toto jednání naplňuje skutkovou podstatu trestných činů.¹⁷

Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikany* uvádí zásadní rozdíly mezi škádlením a šikanou. Účelem škádlení je vyvolat legraci. V případě, že toto jednání jeden z účastníků nebere jako legraci, cítí iniciátor škádlení lítost. Za své jednání se omluví a již v něm nepokračuje. Základní rozdíly mezi škádlením a šikanováním uvádí následující tabulka.¹⁸

	Škádlení	Šikanování
Definice	Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Jedná se o projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování za účelem dobré nálady. Není zde žádný vítěz ani poražený.	Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné a ponižuje ho.

¹⁶ GAJDOŠOVÁ, E, HERÉNYIOVÁ, G. *Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Praha: Portál, 2006. 325 s. ISBN 80-7367-115-8. s. 125 – 128.

¹⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5. s. 31.

¹⁸ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5. s. 65.

Záměr	Legrace, radost a dobrá nálada všech zúčastněných.	Ublížit, zranit a ponížit.
Motiv	Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry.	Překonávání nudy, samoty, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, krutost.
Postoj	Respekt k druhému a sebeúcta.	Znevážení, ponížení druhého.
Citlivost	Vcítění se do druhých.	Tvrdost a nelítostnost.
Zranitelnost	Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
Hranice	Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování limitů.	Silnější strana nebere ohledy na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál.
Právo a svobody	Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opřítovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Bezpráví. Pokud se dítě brání, nebo dokonce jednání oplácí, je tvrdě trestáno.
Důstojnost	Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponížení. Necítí se trapně a uboze.	Ponížení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
Emoční stav	Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. Někdy i nepříjemné, ale ne bezmoc.	Bezmoc, strach, stud, bolest.
Dopad	Podpora sebehodnocení, pozitivní nálada.	Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.

Tab. 1: Rozdíly mezi škádlením a šikanováním.¹⁹

3.2 Stádia šikanování

Na šikanu je nutné se dívat jako na problém celé skupiny. Není to jen pochybení agresora, který se násilí dopouští, ale i všech ostatních, kteří to dopustí. Počáteční stádia šikanování je možné řešit v rámci školy. Pokud se jedná již o pokročilé fáze, je nutné vyhledat pomoc specialistů. Šikanování není jen záležitostí agresora a oběti, týká se

¹⁹ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5. s. 65.

vždy celé skupiny, která je tímto agresivním jednáním zasažena. Rozlišujeme pět stádií šikanování:

3.2.1 Zrod ostrakismu

V každé skupině lidí se postupem času utvoří určitá hierarchie. Někteří jsou oblíbení více, jiní méně. Tak je to v pracovních skupinách mezi dospělými, stejně tak i mezi dětmi ve školních třídách. Členové skupiny identifikují nejslabší člunek a ten poté vyloučí ze své skupiny na okraj. V tomto prvním stádiu dochází převážně k psychickému ubližování. Oběť je vyčleněna z kolektivu. Ostatní členové ji odmítají, na účet oběti vymýšlejí nejrůznější legrácky.²⁰

3.2.2 Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese

V této fázi skupina upevňuje své vztahy. Členové nějaké skupiny, např. školní třídy, potřebují obětního beránka, proti kterému budou společně stát. Dochází k přitvrzování manipulace a objevuje se již fyzická agrese. Členové skupiny si na ostrakizovaném žákovi vybíjejí svou zlost, slouží jim jako takový hromosvod pro vybití negativní energie.²¹

3.2.3 Vytvoření jádra agresorů

Pokud se šikana neodhalí v prvním či druhém stádiu, dochází k dalšímu přitvrzování agrese. V této fázi se již vytvoří pevná skupinka agresorů. Tito mezi sebou spolupracují a systematicky šikanují svoji oběť. Třída je v této fázi již rozdělena na jádro agresorů, kteří mají ve třídě hlavní slovo a dále podskupiny, které mezi sebou bojují o postavení ve třídě.²²

²⁰ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5. s. 31 - 32.

²¹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5. s. 32 - 35.

²² KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5. s. 35 - 36.

3.2.4 Většina přijímá normy agresorů

Pokud se nepodaří zastavit šikanu ve třetím stádiu, roste dále moc jádra agresorů. Normy těchto agresorů přijímá většina žáků. Ve třídě se tak stanou nepsaným zákonem. V této fázi jsou všichni žáci nuceni ke konformitě. Je nepravděpodobné, že by se někdo v této fázi dokázal postavit agresorům a pokud by se tak stalo, nejspíš by to pro něj nedopadlo právě dobře.²³

3.2.5 Totalita, neboli dokonalá šikana

V této fázi již normy agresorů přijali všichni žáci ve třídě. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny. Žáci, kteří dříve zaujímali neutrální postoj, sami začínají šikanovat. Chování agresora v pokročilých stádiích šikanování připomíná chování narkomana. Nejdříve je to pro agresora jen hra, kdy experimentuje se strachem své oběti. Tato hra se časem zvrtné až v závislostní vztah mezi obětí a agresorem. Agresor při svých útocích prožívá pocity nadřazenosti, které mu přinášejí slast. Po čase si zvykne na svou pravidelnou dávku slasti, kterou obdobně jako narkoman potřebuje opakovat a zvyšovat. Stává se tak přímo závislým na utrpení své oběti.²⁴

3.3 Důsledky šikanování

U obětí:

- nepozornost při vyučování, neschopnost koncentrace,
- psychosomatické potíže – např. bolesti hlavy, břicha, poruchy spánku apod.,
- záškoláctví,
- deprese, úzkostné stavy,
- pocity méněcennosti, myšlenky na sebevraždu, příp. pokus sebevraždy.²⁵

V případě, že je jedinec ohrožen nějakým negativním jevem, dochází automaticky k obranným mechanismům, které mu pomáhají tyto situace zvládnout. Šikanovaný žák

²³ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5. s. 36.

²⁴ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5. s. 36 - 40.

²⁵ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3. s. 13 – 14.

tak často sám popírá, že by k nějakému šikanování docházelo, nepřizná, kdo mu ubližuje, nebo svá zranění vysvětluje jako nehodu. Je potřeba zpozornět, v případě, že u dítěte jsou zaznamenány některé z následujících příznaků:

- hostilita,
- lhostejnost,
- nezájem,
- výbuchy násilí,
- bolesti svalů,
- ustaraný pohled,
- neschopnost koncentrace,
- snadná drážditelnost,
- výrazná změna chování.²⁶

Nejenom oběti se potýkají s následky šikanování. U **agresorů** dochází k:

- odmítání převzetí zodpovědnosti za vlastní činy,
- neschopnost empatie,
- neschopnost kontrolovat své jednání,
- neschopnost domýšlet důsledky svého jednání.²⁷

3.4 Bariéry ve vyšetřování

Důvodem, proč je šikana na školách běžným jevem, je velká koncentrace žáků na jednom místě. Aby bylo řešení šikany účinné, musí probíhat ve dvou rovinách. V první rovině řeší šikana škola sama, tedy interně. Je nezbytné, aby spolu všichni spolupracovali. Do této spolupráce jsou zapojeni nejen samotní učitelé, ale také ředitel školy, výchovní poradci a metodici prevence. Pokud by se škole nepodařilo zvládnout šikana vlastními silami, je nutné zažádat o pomoc i instituce mimo školu, např. pedagogicko-psychologickou poradnu, orgán sociálně právní ochrany dětí, psychology

²⁶ KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3. s. 13 – 14.

²⁷ KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1. s. 225.

či psychiatry, sociální kurátory nebo i policii. Šikana může vzniknout kdekoliv. V každé skupině po čase vznikne hierarchie. Někdo je oblíbený více a někdo méně.²⁸

Je vždy nutné, aby spolupracovali všichni, kterých se daný problém týká. Pokud se bude o žáka s problémy zajímat pouze třídní učitel, těžko zmůže nějaké zásadní změny. V případě vážných potíží, je vždy nutná spolupráce celého týmu odborníků: učitelů, výchovných poradců, protidrogových koordinátorů, školních psychologů, speciálních pedagogů a sociálních pracovníků. V neposlední řadě je důležitá samozřejmě i spolupráce rodičů. Pokud se dítě potýká s nějakými problémy, je obvykle původ jeho nevhodného chování právě v rodině.²⁹

K tomu, aby bylo možné šikanu vymýtit, nebo alespoň co nejvíce omezit, je nezbytné pečlivé vyšetření každého případu a zveřejnění výsledků.³⁰ Při vyšetřování šikany učitelé narážejí na nejrůznější bariéry a je nutné, aby se je naučili překonávat. Učitel si musí uvědomit, že přímo od oběti jen stěží získá kompletní informace. V případě, že se jedná o pokročilá stádia šikanování, oběť se agresora natolik obává, že nemá odvahu se svěřit jiné osobě. Obvykle pak tyto případy vyjdou najevo spíše náhodou. Další problém, na který učitelé při vyšetřování narážejí, jsou lži. Čím je šikana pokročilejší, tím bude systém lhaní propracovanější. Agresori se chtějí vyhnout trestu a vymýšlejí nejrůznější historky, kterými by své jednání vysvětlili. Nezřídka svádějí vinu přímo na oběť. Pro svá tvrzení získají i podporu od spolužáků, kteří nemají odvahu proti agresorovi vystoupit a tak raději také lžou. I když se ostatní spolužáci neuchýlí přímo ke lži, je těžké je přesvědčit, aby proti agresorovi vypovídali. Největší chybou, kterou může učitel udělat, je začít vyšetřovat šikanu přímo ve třídě, před všemi žáky současně. Také je nutné počítat s reakcí rodičů. Ať už se jedná o rodiče agresora nebo oběti. Rodiče agresorů jsou často šokováni poté, co si vyslechnou informace o svém dítěti a snaží se jej chránit za každou cenu. Nevěří, že by se jejich dítě mohlo takového jednání dopustit. U rodičů obětí narážejí pedagogové na strach. Rodiče neví, jak se s celou situací vyrovnat. Jsou vyděšeni, když zjistí, jak bylo jejich dítěti ubližováno. Někdy

²⁸ NECKÁŘ, P. *Stop šikaně: Publikace pro žáky a jejich rodiče*. Hradec Králové: edice Radnice, č. 7, ISBN 978-80-904690-1-3. s. 2.

²⁹ GAJDOŠOVÁ, E, HERÉNYIOVÁ, G. *Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Praha: Portál, 2006. 325 s. ISBN 80-7367-115-8. s. 193.

³⁰ NOVÁK, T., CAPPONI, V. *Sám proti agresi*. Praha: Grada, 1996. 123 s. ISBN 80-7169-253-0. s. 51.

učitelé narážejí na nechuť řešit šikanu i ze strany vedení školy. V některých extrémních případech šikany, kdy se informace objevily v médiích, se ředitelé škol snažili problém bagatelizovat, protože jinak by museli přiznat své selhání.³¹

Jakmile se šikana provalí, rodiče jsou často silně šokováni. A nejenom rodiče agresora, kteří mají tendenci své dítě za každou cenu bránit, ale také rodiče oběti. Často se ptají, proč se právě jejich dítě stalo obětí agresivního jednání. Mohou se potýkat s výčitkami svědomí a pochybnostmi o svých rodičovských schopnostech.

Důvodů, proč se dítě stane obětí agresora je více. Může se jednat čistě jen o náhodu. Dítě se ve špatnou chvíli ocitne na špatném místě a problém je na světě. Většinou si však agresor svoji oběť vybere a nenechává věci náhodě. Vybírá si takovou oběť, u které předpokládá, že nebude klást odpor. To, že se dítě útoku nebrání, může mít více důvodů. Někdy je zde skutečný nepoměr sil, kdy útočník je starší, silnější, má za sebou partičku přátel, kteří by mu v případě nouze s bojující obětí pomohli, nebo je případně i ozbrojený. Někdy se však oběť nebrání ani v případě, kdy se síly zdají býti vyrovnány. Důvody takového chování můžeme opět nalézt v rodině. Tam, kde je dítě příliš ochraňováno, nenaučí se bránit. Někteří rodiče až příliš pečují o svého potomka, nadměrně jej ochraňují a na jeho cestě životem pečlivě odstraňují každou překážku. V případě, že by se takové dítě mělo postavit před agresora, nebude vědět, jak se účinně bránit.³²

3.5 Ohlašovací povinnost

Pokud škola zjistí, že došlo k šikaně, je povinna o tom informovat rodiče, jak rodiče oběti, tak i rodiče agresora. Pedagogický pracovník, který ví o konkrétním případě šikany a nepodnikne nic pro jeho zastavení a ani případ neoznámí, může být obviněn z trestného činu neoznámení či nepřekážení trestného činu.³³ V případě, že by při šikanování byla naplněna skutková podstata trestného činu či přestupku, oznamuje se

³¹ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5. s. 99 – 113.

³² BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma: Jak bránit své dítě*. Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8. s. 21.

³³ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních*. [on-line]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.prevence-info.cz/sites/default/files/users/9/2013_metodicky_pokyn_msmt_k_sikanovani.pdf. s. 3.

událost i na Policii České republiky. Takové případy se oznamují i orgánu sociálně právní ochrany dětí. Z pohledu zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, může šikánování naplňovat skutkovou podstatu těchto trestných činů či provinění (proviněním se rozumí trestný čin mládeže)³⁴: vydírání; omezování osobní svobody; zbavení osobní svobody; útisku; těžkého ublížení na zdraví; ublížení na zdraví; vraždy; loupeže; krádeže; násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci; poškození cizí věci; znásilnění; pohlavního zneužití; nebezpečného vyhrožování; nebezpečného pronásledování.³⁵

3.6 Postupy při zjištění šikany

Je nezbytné, aby škola měla určeny postupy pro případ vzniku šikany. Zde je nutné rozlišovat, o jaké stádium se jedná. Největší výskyt je u počátečních stádií šikany, zde je velká šance, že se situace napraví, je však potřeba před problémy nezavírat oči a řešit je včas. Pokud však ve třídě dojde k výbuchu násilí, je nutné v první řadě ochránit oběť. Doporučila bych všem školám při stanovování programu prevence se inspirovat v knihách Michala Koláře, který je také autorem preventivních programů na školách v Hradci Králové.

3.6.1 Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu

1. **Odhad závažnosti** onemocnění skupiny a stanovení formy šikany, podle toho, v jakém stádiu šikana je, bude se dále postupovat.
2. **Rozhovor s informátory a oběťmi**, je nutné odhadnout, kdo ze studentů bude ochoten pravdivě vypovídat. Pokud nebude informátorům zajištěna anonymita a ochrana před agresory, nemůžeme počítat s tím, že se dozvíme pravdivé informace. K tomu je nutné najít vhodné, důvěryhodné svědky, se kterými se provedou individuální rozhovory.
3. Důležitá je také **ochrana oběti**. V případě, že bychom oběti nezajistili ochranu před agresorem, je vysoce pravděpodobné, že bude zastrašena a rozhodně proti agresorovi

³⁴ ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003. [on-line] [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

³⁵ ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. [on-line] [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

nebude vypovídat. Často se stává, že se oběť sama postaví na stranu agresora, snaží se jeho jednání omluvit.

5. Pokud zjistíme při individuálních rozhovorech, že se jedná o počáteční stádium, kdy je možné ještě **usmíření oběti s agresorem**, směřujeme je k takovému řešení.

6. Pokud usmíření není možné, použijeme na agresora metodu nátlaku. V takovém případě je ustanovena **výchovná komise**, která celou situaci prošetří a agresora potrestá.

7. Dále je vhodné uspořádat třídnickou hodinu, na které budou všichni **žáci informováni** o situaci, která ve škole nastala a o trestu, který agresor dostal.

8. Jakmile jsou informováni studenti, je nutné také se situací obeznámit i všechny rodiče. Nejdříve je nutné vše rozebrat s rodiči oběti, aby věděli, jakým způsobem bylo postupováno, poté i všechny ostatní rodiče. K tomu účelu je vhodné svolat **mimořádnou třídní schůzku**.

9. Aby se situace neopakovala, je nutné zavést nové **preventivní programy**, které takovému jednání zabrání.³⁶

3.6.2 Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany

V případě pokročilého stádia šikany je potřeba dodržet odlišný postup. Jak uvádí Kolář ve své knize *Nová cesta k léčbě šikany*:

1. Pokud se zaměstnanec školy stane svědkem výbuchu agrese, je nezbytné celou situaci bleskově zvládnout. V první řadě se jedná o zvládnutí vlastního šoku. Ten musí být překonán co nejrychleji, aby mohla být oběti poskytnuta pomoc. V této fázi je nejdůležitější **zastavit skupinové násilí**.

2. Hned po záchraně oběti je nutné zajistit podmínky pro vyšetřování, tzn. **informovat ostatní pedagogický personál a vedení školy**. Pokud by učitel nejednal okamžitě, je jasné, že se studenti mezi sebou domluví a budou vypovídat proti oběti. Je proto nutné takové domluvě zabránit, to je možné např. tím, že učitel zůstane ve třídě a pošle některého ze studentů, aby přivolal učitele z vedlejší třídy. Jakmile je toto zajištěno, informuje se policie a orgán sociálně-právní ochrany dětí.

³⁶ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5. s. 179 – 201.

3. Třetím krokem při řešení pokročilé šikany je **vyšetřování**. Stejně jako v předchozím postupu jsou informace získávány od oběti a informátorů. Je však poměrně malá pravděpodobnost, že se pedagog v tuto chvíli dozví relevantní informace. Šikana již postoupila do takového stádia, že oběť nebude mít odvalu cokoliv říct a těžce se budou hledat svědci, kteří se sami do šikanování nezapojili. V dalším kroku je potřeba provést **rozhovor s agresory**, buď s každým zvlášť, nebo je možné jejich výpovědi v případě nesrovnalostí konfrontovat. Určitě se v takové situaci nedoporučuje konfrontace mezi obětí a agresorem.

4. Po vyšetření šikany a náležitého potrestání viníků je nutné **změnit konstelaci** ve skupině. Ne zřídka je nutné třídu rozpustit a studenty rozmístit do jiných tříd tak, aby byly tyto patologické kontakty přerušeny.³⁷

3.6.3 Nápravná opatření

Škola má několik možností, jak viníka potrestat. Jedná se například o napomenutí a důtku třídního učitele, důtku ředitele školy, snížení známky z chování. U studentů, kteří již mají splněnou povinnou školní docházku, je možné podmíněné vyloučení ze školy, či vyloučení ze školy. V případě, že se agresivní jednání opakuje, může ředitel školy či třídní učitel doporučit rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče nebo pobyt žáka v diagnostickém ústavu. I po vyšetření šikany je nezbytné pokračovat v práci s celou skupinou. Hlavní péče je věnována samozřejmě oběti a agresorovi, nesmíme ale zapomínat na zbytek třídy, který byl situací také poznamenán. Při pokročilých stádiích šikany je vhodné rodičům oběti doporučit péči psychologa, psychoterapeuta či psychiatra. Někdy je nutné převedení oběti na jinou školu, protože vztahy ve třídě byly již natolik narušeny, že není možné zajistit oběti klidné pokračování školní docházky. V případě, že ve škole dojde k šikaně a pedagogický personál tuto situaci neřeší, nebo není schopen ji vyřešit, doporučila bych rodičům obrátit se přímo na ředitele školy. V případě, že by ani on nejednal, je možné se obrátit na zřizovatele školy nebo podat stížnost na školu u České školní inspekce.³⁸

³⁷ KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5. s. 179 – 201. s. 201 – 209.

³⁸ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních*. [on-line]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.prevence-info.cz/sites/default/files/users/9/2013_metodicky_pokyn_msmt_k_sikanovani.pdf.

4 Média a násilí

Hlavním účelem komerčních televizních společností je tvorba zisku. Ta je možná hlavně z vysílání reklamních bloků. Aby bylo možné vnutit lidem sledování reklamních spotů, je potřeba tyto reklamy občas proložit i něčím jiným. Zjistilo se, že nejvíce lidskou pozornost zaujme násilí a sex. Podle výzkumu, který v roce 1995 provedla Americká pediatriká společnost, průměrné dítě do věku 18 let shlédne v televizi přes 200 000 násilných činů. Je bezpochyby, že to na dětské duši musí zanechat jisté následky.³⁹

Podle sociologického průzkumu se v posledních letech mírně zvýšila kontrola rodičů nad časem, který jejich děti věnují používání médií. Z tohoto průzkumu vyplynulo, že vzdělání rodičů má vliv na míru jejich kontroly. Potvrdilo se, že čím vyšší vzdělání rodičů, tím pečlivěji kontrolovali, kolik času jejich dítě tráví koukáním na televizi, surfování na internetu, příp. jaké stránky na internetu navštěvuje.⁴⁰

4.1 Kyberšikana

Kyberšikana se může zdát jako nový fenomén. K jejímu rozšíření samozřejmě napomohlo rozšíření informačních technologií. V tzv. západních zemích je počítač standardním vybavením téměř každé domácnosti. Prostředků, přes které se můžeme připojit k internetu a komunikovat s ostatními obvykle máme více, nejedná se jen o běžné počítače či notebooky, ale třeba tzv. chytrý telefon či tablet vlastní většina žáků již na základní škole.

Bylo by naivní myslet si, že za kyberšikanu můžou nové technologie. Za každým agresivním jednáním je potřeba vidět člověka. Počítače a internet nezpůsobili vznik kyberšikany, jen umožnili, aby se standardní šikana tvář v tvář, posunula do online světa.⁴¹

³⁹ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpoura deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Praha: Galén, 2006. 327 s. ISBN 978-80-7492-120-9. s. 218 – 219.

⁴⁰ VAŠUTOVÁ, M. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Repronis, 2010. 225 s. ISBN 978-80-7368-858-5. s. 35 – 36.

⁴¹ ČERNÁ, A. a kol. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-247-4577-0. s. 49.

Je nezbytné rozlišovat kyberšikanu od jednorázových kyberútoků. S nevhodným chováním v online světě se setkala většina z nás. Po hádce, která proběhla mezi čtyřma očima, může dojít k „vyřikávání“ si problému přes e-mail či sms zprávy. Nejedná se však o kyberšikanu. Za tu považujeme pouze takové jednání, které je opakované, dlouhodobé a ubližující.⁴²

Děti se často bojí rodičům svěřit, že se stali obětí na internetu. Důvody mohou být různé. Někdy udělají chybu, když neznámému člověku sdělí soukromé informace o sobě, případně fotografie. Stydí se rodičům přiznat, vědí, že pochybili a sami nevědí, jak se agresorovi bránit. Druhým významným důvodem, proč se děti rodičům nesvěří je obava, že jim rodiče zakáží přístup k internetu. Někdy rodičům přijde tento způsob jako nejjednodušší. Pokud dítě nebude mít přístup k internetu, nebude si moci číst urážlivé e-maily či příspěvky na svém profilu na sociální síti. Rodiče si často neuvědomují, že pokud dítě odstříhnou od internetu, bude pak mezi svými vrstevníky ještě více vyloučeno.⁴³

V případě, že zjistíme, že došlo ke kyberšikaně, měli bychom vyhledat pomoc odborníka, uchovat si důkazy o útocích, použít možná technická řešení k zabránění opakování. Důležité je také agresora na síti ignorovat a neoplácet mu stejnou mincí. Pokud zjistíme, že se dítě stalo obětí kyberšikany, je potřeba mu poskytnout pomoc na více úrovních. Nejdříve je potřeba zajistit potřebnou psychologickou péči např. od školního psychologa či se obrátit na pedagogicko-psychologickou poradnu. Druhou částí pomoci je zabránění v opakování útoků.⁴⁴

4.1.1 Technické možnosti prevence kyberšikany

- Používat bezpečné heslo, nepoužívat jména domácích mazlíčků, data narození apod., ale hesla, která na první pohled nemají žádný smysl.
- Nikomu nesdělovat svoje přihlašovací údaje.
- Dobře zabezpečit svůj profil na sociální síti. Zde je možnost např. omezit přístup na svůj profil jen pro vybrané uživatele, příp. umožnění kontaktování jenom

⁴² ČERNÁ, A. a kol. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-247-4577-0. s. 53.

⁴³ ČERNÁ, A. a kol. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-247-4577-0. s. 127.

⁴⁴ ČERNÁ, A. a kol. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-247-4577-0. s. 124.

těmito vybranými uživateli. Tak může člověk zabránit tomu, aby si jeho soukromé informace prohlíželi i cizí lidé, kteří by jej na základě toho kontaktovali.

- Neuvádět na internetu svoje kontaktní údaje. Pro případ, že jedinec rád nakupuje po internetu nebo se třeba zapojuje do diskusí, je vhodné si pro tento účel zřídit zvlášť e-mailovou schránku. Ta bude sloužit pouze k tomuto účelu a v případě nějakého obtěžování je možné ji bez problémů zrušit.⁴⁵

4.1.2 Technická řešení v případě šikany

Pokud se člověk stane obětí agresora na internetu, má samozřejmě také různé možnosti, jak jeho útoky zablokovat. Řešení, která pomáhají blokovat útoky agresora:

- Zablokovat e-mailovou adresu. E-maily od konkrétního jedince tak přestanou chodit. Je možné zadat v nastavení e-mailové schránky.
- Zablokovat uživatele na konkrétních stránkách. Obdobně jako u e-mailu je možné v nastavení omezit přístup určených uživatelů.
- V případě, že uživatel porušuje pravidla, je možné jej nahlásit administrátorovi. Ten může poté závadný obsah na stránkách odstranit.
- V případě, že k útokům dochází jen na jednom konkrétním místě, je možnou obranou přestat takové místo navštěvovat.
- Pokud k útokům dochází přes telefon, je možné telefonnímu operátorovi nahlásit číslo a ten hovory i sms zprávy z tohoto čísla zablokuje.
- Další možností je také změna vlastního profilu. Pokud útoky agresora nepřestávají, je nejjednodušší variantou daný profil opustit a založit nový. Přístup k němu je pak povolen jen skutečně ověřeným osobám.
- V případě, že by žádný z postupů nezabral, je samozřejmě možné kontaktovat také Policii České republiky.⁴⁶

⁴⁵ ČERNÁ, A. a kol. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-247-4577-0. s. 132 – 133.

⁴⁶ ČERNÁ, A. a kol. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-247-4577-0. s. 130 – 131.

5 Agresivní chování a klima na SPgŠ v Prachaticích a SOU v Pardubicích

5.1 Cíl práce

Má bakalářská práce se zabývá agresivním chováním a klimatem na školách. Ve své práci zjišťuji, jak se studenti cítí v třídním kolektivu, zda jsou ve své škole spokojeni či musí čelit nepříjemným situacím. Pomocí dotazníkového šetření zjišťuji, zda se studenti stali svědky či oběťmi agresivního chování. Cílem mé bakalářské práce je zmapovat situaci na vybraných školách a navrhnout řešení pro zlepšení klimatu ve třídách.

5.2 Výzkumný soubor a hypotézy

Pro svůj průzkum jsem si vybrala Střední pedagogickou školu v Prachaticích a Střední odborné učiliště plynárenské v Pardubicích. K výběru pedagogické školy mě vedly hned dva důvody. Zajímalo mne, jaké zkušenosti a názory na šikanu mají studentky a studenti, kteří sami v budoucnosti budou vykonávat pedagogickou činnost. Druhým důvodem pro zvolení této školy bylo tvrzení vychovatelky, která mi sdělila, že na jejich škole určitě šikana není, protože jsou v kolektivu většinou samé dívky. I když předpokládám, že dívky šikanují méně než chlapci, rozhodně bych to nebrala jako jistotu, že se nemůže ve třídě nic špatného stát. Střední odborné učiliště plynárenské v Pardubicích jsem si vybrala jako protiklad pedagogické školy. Mezi školami jsou diametrální rozdíly. Na pedagogickou školu chodí většina dívek, které po maturitě pokračují ve studiu na vysokých školách. Oproti tomu na plynárenském učilišti jsou až na dvě výjimky sami chlapci, ti obvykle po závěrečných zkouškách své studium končí a přecházejí do praxe. Zajímalo mne, zda tyto rozdíly mají nějaký vliv na výskyt agresivního jednání ve školách a názory studentů na šikanu. Pro svůj průzkum jsem zvolila následující hypotézy:

H 1: Na SOU je vyšší výskyt šikany než na SPgŠ.

H 2: Chlapci při šikaně využívají více fyzickou agresi.

H 3: Dívky při šikaně využívají více psychickou agresi.

H 4: Chlapci jsou více lhostejní jako svědci šikany.

5.3 Výzkumná metoda

Pro zjišťování informací jsem využila dotazníkového šetření. Dotazník ke své bakalářské práci jsem sestavila na stránkách www.surveio.com. K dotazníku měli studenti přístup ze stránky: <https://www.surveio.com/survey/d/B1V7G7I5A3E9H3F4U>. V dotazníku bylo celkem osmnáct otázek, na které studenti postupně odpovídali. Elektronickou formu dotazníkového šetření jsem zvolila z několika důvodů. Jedná se o levnou a rychlou komunikaci, která však respondentům zajistí absolutní soukromí. Tímto způsobem jsem se obratem dozvěděla výsledky každého vyplněného dotazníku, aniž bych porušila anonymitu. Dalším důvodem je také způsob komunikování dnešní mládeže. Většina jejich nepřímé komunikace probíhá přes elektronická média. Málokdo z této generace využívá pro komunikaci papír a tužku. V neposlední řadě je zde i možnost přístupu k dotazníku odkudkoliv, kde je možné připojení k internetu. V případě, že student neměl dostatek prostoru během školního dne, nebo nechtěl, aby jeho odpovědi zahlédl i někdo jiný, mohl vyplnit své odpovědi v klidu doma.

Dotazník se skládá ze dvou částí. V první části jsou obecné informace – pohlaví, věk, typ školy, kterou student navštěvuje. Tyto údaje jsou potřebné pro statistické zpracování, abych mohla zjistit, zda se liší situace u různých skupin respondentů.

Ve druhé části jsou otázky týkající se konkrétní situace ve škole. Nejdříve se studentů dotazuji, zda se cítí ve své třídě dobře. Jedná se o uzavřenou otázku, studenti mají možnost vybrat jednu z nabízených možností. Na výběr mají odpověď: velmi dobře, spíše dobře, spíše špatně a odpověď velmi špatně.

Další otázka byla také uzavřená. Ptala jsem se studentů, zda mají ve třídě blízkého kamaráda či kamarádku, kterému by mohli věřit. Zde byla možnost vybrat variantu ano či ne.

V otázce číslo 6 studenti odpovídali, jak by reagovali v případě, že by byli svědkem šikany. Zde měli čtyři možnosti odpovědí: bylo by mi to jedno, nepletu se do cizích

záležitostí; přidal bych se k agresorovi, vždyť je to jen sranda; snažil bych se oběti pomoci; neudělal bych nic, bál bych se, abych nebyl další obětí.

V další otázce se respondentů ptám, zda by měli možnost svěřit se nějaké dospělé osobě, která by jim s případnou šikanou pomohla. Jednalo se opět o uzavřenou otázku, kde bylo možno vybrat ze dvou odpovědí – ano nebo ne.

Studenti, kteří na sedmou otázku odpověděli ano, poté odpovídali i na otázku číslo osm. Zde jsem se dotazovala, komu by se se svým problémem svěřili. Měli možnost vybírat z odpovědí: rodiče, učitelé, výchovný poradce a dále zde byla volná odpověď někdo jiný – zde mohli vyplnit libovolnou osobu. V této otázce mohli respondenti vybrat více odpovědí.

Otázka číslo osm byla otevřená. Dotazovala jsem se studentů, jak by se bránili v případě, že by jim ve třídě někdo ubližoval.

V otázce číslo deset jsem se ptala, zda byl student na své současné škole někdy svědkem šikany. Jednalo se o uzavřenou otázkou s možností odpovědi ano či ne. V případě, že student na otázku odpověděl ne, přešel na otázku číslo třináct. Pro studenty, kteří se na své škole se šikanou setkali, čekaly otázky číslo jedenáct a dvanáct.

V jedenácté otázce jsem zjišťovala, o jaký typ šikanování se jednalo. Studenti měli následující možnosti na výběr: nadávání; ignorování; vysmívání; pomlouvání; ponižování; fackování; kopání; rány pěstí; krádeže peněz, svačin apod.; ničení – oblečení, školních pomůcek apod.; kyberšikana – posílání vulgárních sms, urážlivých příspěvků nebo lživých informací na sociálních sítích apod.; a nakonec zde byla volná kolonka jiné, kde mohli studenti uvést i jiné způsoby šikanování, kterých byli svědky na své škole. V této otázce bylo možné vybrat i více možností.

V následující otázce číslo dvanáct studenti vybírali, kde k šikanování nejčastěji dochází. Pro případ, že by se tak stávalo na více místech, měli možnost vybrat i více možností

z nabízených variant: ve třídě; v tělocvičně; na WC; v jídelně; cestou do nebo ze školy; na chodbě; a opět zde byla volná kolonka pro odpověď jinde.

V otázce číslo třináct se respondentů ptám, zda se na své současné škole stali oni sami obětí šikany. Jednalo se opět o uzavřenou otázku s možností vybrat ano nebo ne. V případě, že student vybral možnost ne, dotazník pro něj skončil. Pokud byl dotyčný obětí šikany, zjišťovala jsem ještě další informace.

Otázka číslo čtrnáct byla obdobná jako otázka číslo jedenáct. Byl zde uveden stejný seznam typů šikanování, v této otázce jsem se však ptala, jaký typ zakusil student tzv. na vlastní kůži.

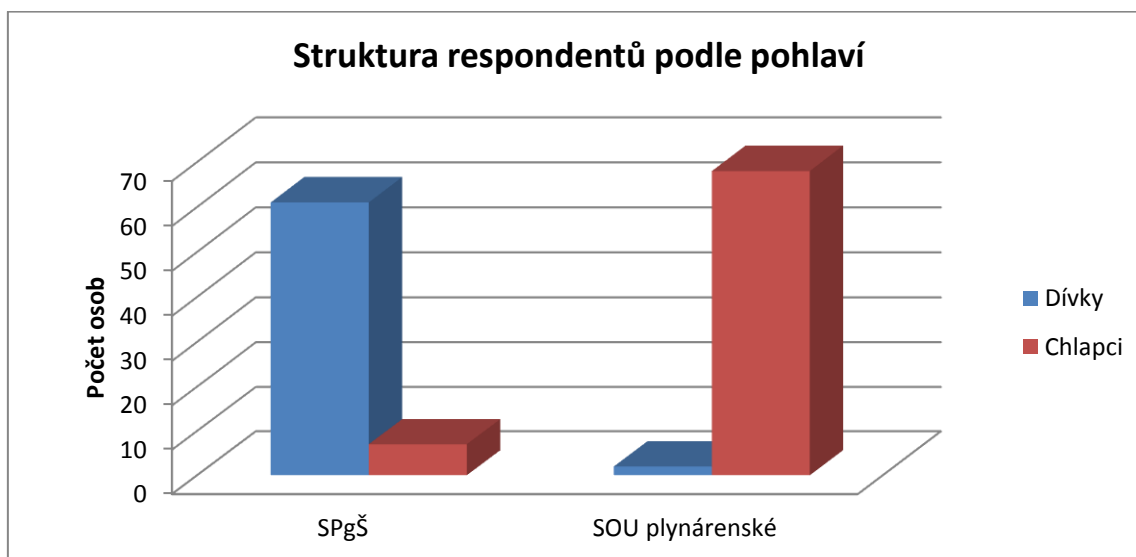
Dále jsem se dotazovala, jak často k ubližování dochází. Zde studenti vybírali z možností: denně; jedenkrát týdně; jedenkrát měsíčně; méně než jedenkrát měsíčně.

Aby bylo možné odlišit, kdo je častěji v roli agresora, ptala jsem se, zda oběti šikanování ubližují častěji dívky nebo chlapci, případně bylo možné vybrat odpověď číslo tři, tedy dívky i chlapci.

V otázce číslo sedmnáct se studentů ptám, zda se se svým problémem někomu svěřili a v případě, že ano, odpovídali na poslední otázku, zda mu ten, komu se svěřili, pomohl.

6 Výsledky šetření

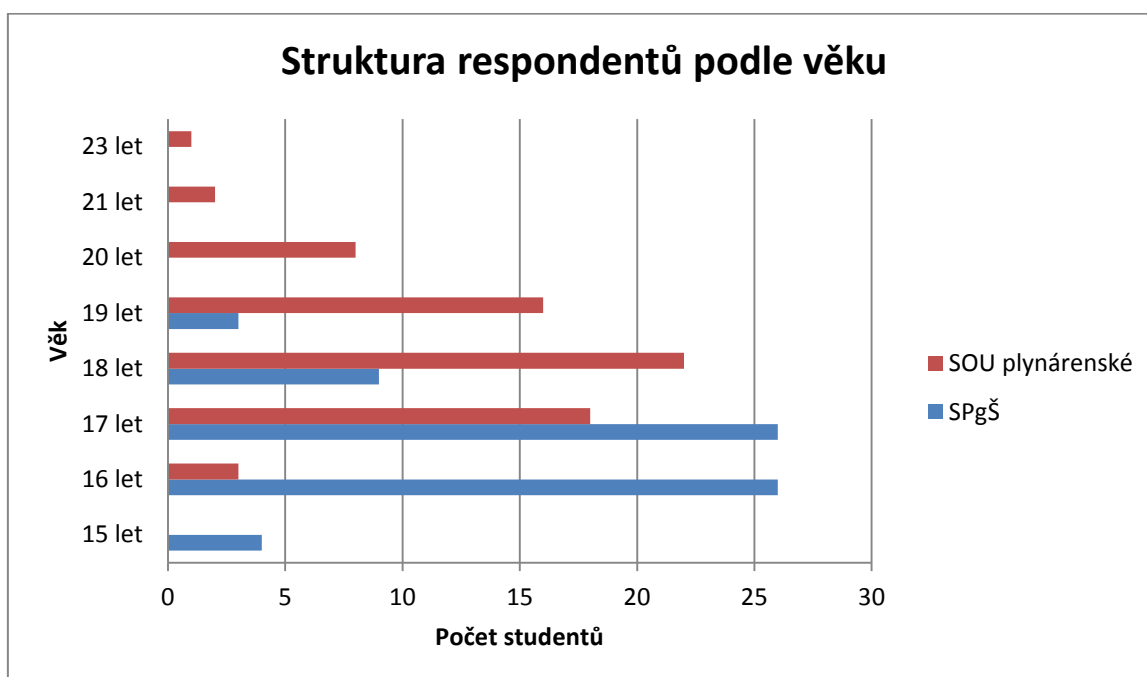
Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 138 studentek a studentů. Z toho 68 osob bylo z pedagogické školy a 70 z plynárenské. Počty studentů z obou škol byly téměř vyrovnány, z pedagogické školy bylo 49,3 % a z plynárenské 50,7 %. Pokud se podíváme na rozdělení respondentů podle pohlaví, tak na průzkumu se podílelo 63 dívek a 78 chlapců. Počet chlapců tedy mírně převyšuje počet dívek. Chlapců je z celkového počtu 138 respondentů 54,3 % a dívek 45,7 %. Zajímavé je tady zastoupení respondentů podle pohlaví na obou školách. Střední odborné učiliště plynárenské je téměř výhradně záležitostí chlapců. Z celkového počtu 70 respondentů bylo 68, tedy 97,1 % chlapců a pouze 2 dívky. Ty tvořily 2,9 % všech účastníků z plynárenského učiliště. Naproti tomu zájem o studium na pedagogické škole mají spíše dívky. Z celkového počtu 68 účastníků průzkumu bylo 89,7 %, tedy 61 dívek a 10,3 %, tedy pouze 7 chlapců. Strukturu respondentů přehledně ukazuje následující graf.

Graf 1: Struktura respondentů podle pohlaví.

V následujícím grafu se podíváme na rozložení respondentů podle věku. Nejmladším účastníkům výzkumu bylo 15 let, nejstarší student byl ve věku 23 let a jednalo se o studenta ze Středního odborného učiliště plynárenského. Ve věku patnáct let byly 4 studentky, všechny z pedagogické školy. Ve věku 16 let bylo celkem 29 studentů, z toho 26 na pedagogické škole a 3 studenti na plynárenském učilišti. Nejpočetnější

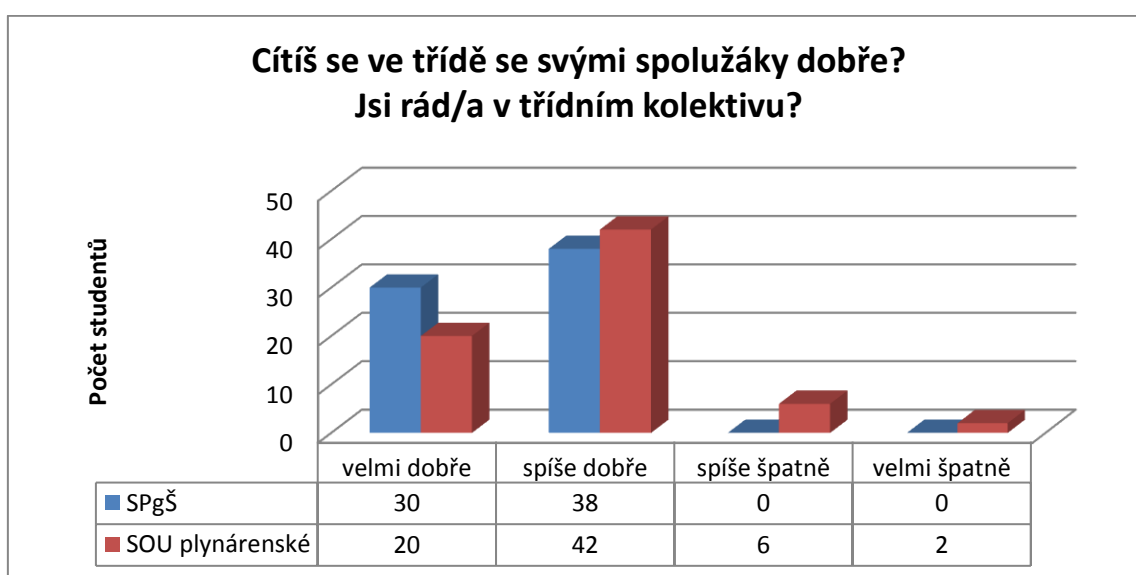
skupinou byli studenti ve věku 17 let. Těch se účastnilo 44, tedy 31,9 % všech respondentů. Druhou nejpočetnější skupinou podle věku byli 18-ti letí studenti. Těch bylo 22,5 %, tedy 31 osob. Dále se zúčastnilo 19 studentů ve věku 19 let. Z plynárenské školy se poté účastnili i starší studenti, osm jich bylo ve věku 20 let, dva studenti ve věku 21 let a jeden student 23 letý. Průměrný věk všech studentů je 17,5 roků, na pedagogické škole jsou mladší studenti, jejich průměrný věk je 16,7 roků, naproti tomu na plynárenské škole je průměrný věk 18,3 roků.

Graf 2: Struktura respondentů podle věku.

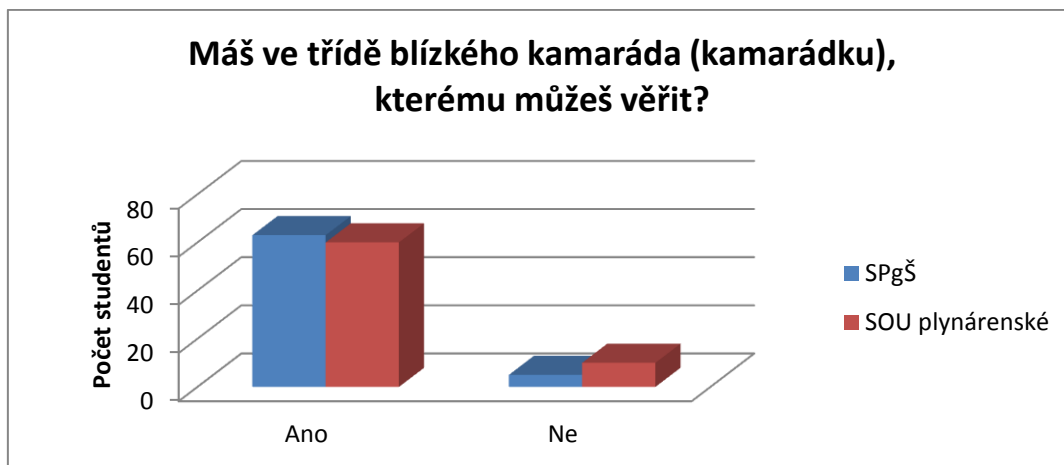
V následující otázce se již dostáváme k samotným výsledkům průzkumu, kde zjišťuji, jak se studenti cítí na svých současných školách, jestli se někdy setkali se šikanou, případně jak by se proti šikaně bránili apod. Na otázku, zda se cítí studenti ve své třídě se svými spolužáky dobře a zda jsou rádi ve svém třídním kolektivu, odpovědělo 50 studentů, že se ve své třídě cítí velmi dobře. Podle této otázky lepší atmosféra vládne na pedagogické škole, protože se zde cítí velmi dobře 30 studentů, tedy 44,1 % všech dotázaných studentů pedagogické školy. Naproti tomu na plynárenském učilišti se ve své třídě cítí velmi dobře 28,6 % studentů, kteří se zde zúčastnili průzkumu. Spíše dobře se cítí na své škole 80 studentek a studentů. Zde jsou výsledky docela vyrovnané, celkem dobře se cítí 42 studentů plynárenského učiliště, tento počet tvoří 60 % studentů

tohoto učiliště, na pedagogické škole je výsledek obdobný, zde tuto odpověď vybralo 38 studentů, tedy 55,9 %. Zbývající dvě možnosti, tedy že se na své škole cítí spíše špatně či velmi špatně poté vybírali jen studenti plynárenského učiliště. Šest z nich vybralo možnost spíše špatně a dva studenti se cítí v třídním kolektivu velmi špatně. Z této otázky tedy vyplývá, že na pedagogické škole vládne příjemnější atmosféra, studenti zde rádi tráví svůj čas. Větší pozornost je určitě potřeba zaměřit na dva studenty plynárenské školy, kteří uvedli, že se na své škole cítí velmi špatně. Jak bylo zjištěno v následující části dotazníku, stali se právě tito oběti šikany na své škole.

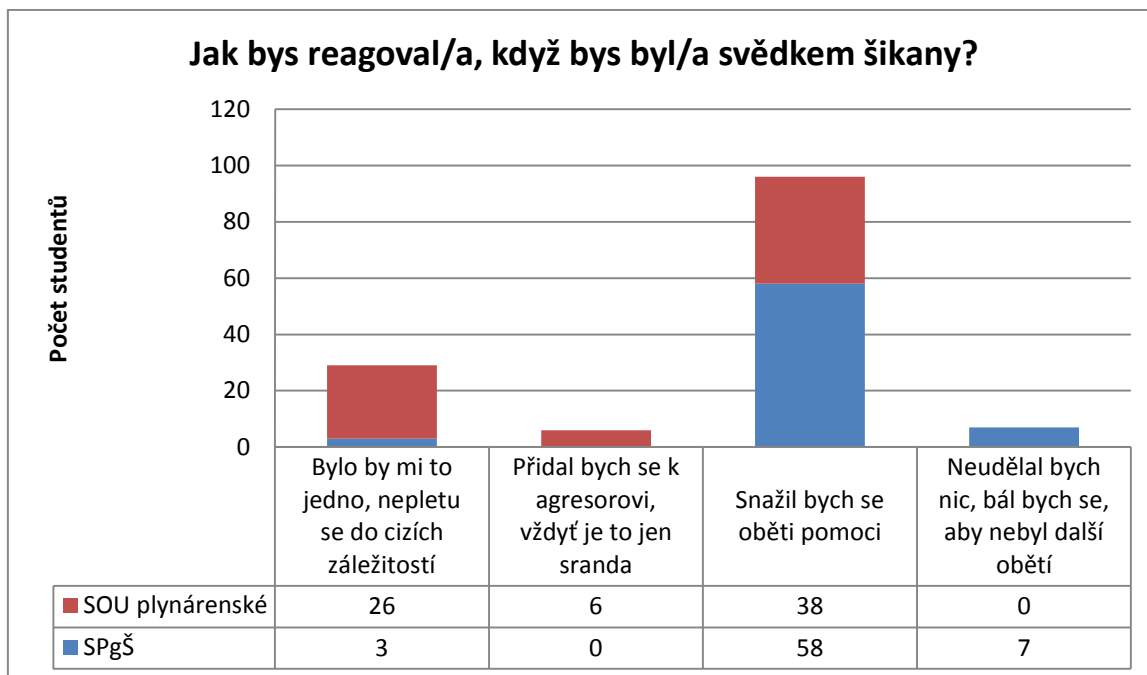
Graf 3: Cítíš se ve třídě se svými spolužáky dobře? Jsi rád/a v třídním kolektivu?

V páté otázce jsem se studentů dotazovala, zda mají ve třídě blízkého kamaráda či kamarádku, kterému můžou věřit. Na tuto otázku odpovědělo kladně 123 studentů. Znamená to tedy, že 89,1 % studentů, by se v případě nutnosti mělo na koho obrátit pro radu či pomoc, mají ve svém kolektivu alespoň jednoho člověka, kterému můžou svěřit své problémy. Zbývajících 15 studentů, tedy 10,9 % všech zúčastněných, odpovědělo, že ve třídě blízkého kamaráda nemají. Za povšimnutí stojí, že takto odpovědělo všech 6 studentů plynárenského učiliště, kteří uvedli, že se ve své třídě cítí spíše špatně a dva studenti, kteří se cítí v třídním kolektivu dokonce velmi špatně.

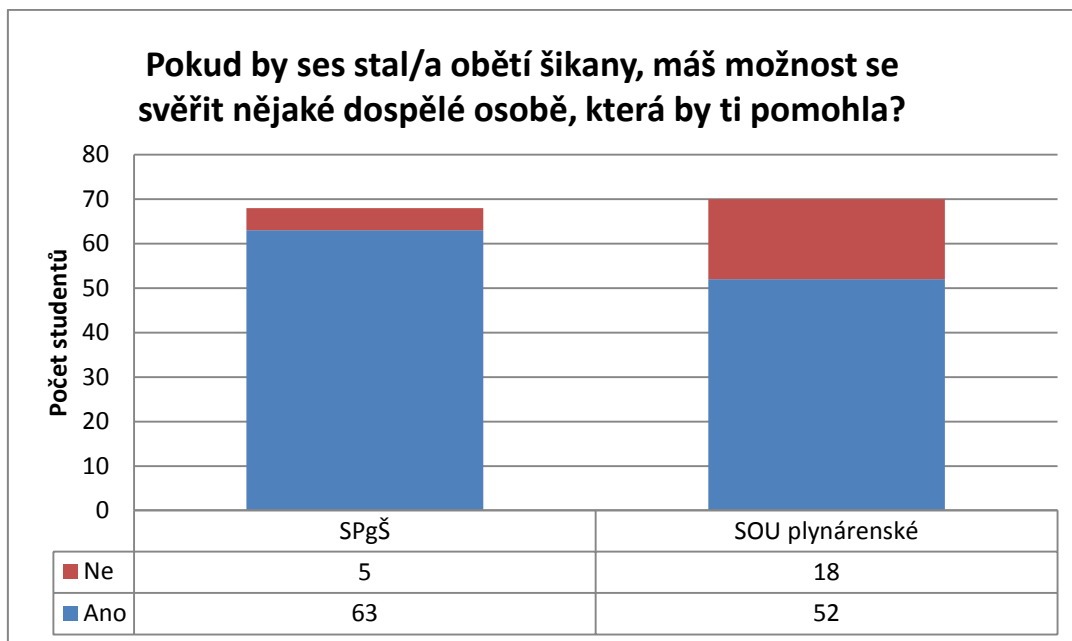
Graf 4: Máš ve třídě blízkého kamaráda (kamarádku), kterému můžeš věřit?

V otázce číslo šest jsem se studentů dotazovala, jak by reagovali, když by se stali svědkem šikany. Měli zde na výběr z několika možností. V této otázce jednoznačně lépe dopadli studenti z pedagogické školy, kteří v dotazníku vyjádřili snahu pomoci oběti. První odpověď, tedy bylo by mi to jedno, nepletu se do cizích záležitostí, vybralo celkem 29 studentů. Znamená to tedy, že 21 % všech zúčastněných by do případné šikany nijak nezasáhlo. Většina jich je z plynárenského učiliště, tuto odpověď vybralo 26 studentů, zbývající 3 jsou z pedagogické školy. Je mnoho studentů, kteří z různých důvodů neoznámí, když v jejich třídě dochází k agresivnímu chování. Někdy je důvodem strach, jindy se jedná pouze o lhostejnost. Tito studenti si neuvědomují, že včasné nezasáhnutí může situaci dále vyhrotit. Mají pocit, že když ostatní spolužáci nic neřeší, proč by to měli řešit oni sami, když se ani nejedná o jejich problém. Před situací jen přivírají oči a neuvědomují si, jak by se asi cítili oni sami, kdyby se stali obětí agresivního chování některého spolužáka a ostatní studenti by situaci pouze přihlíželi. Alarmující ovšem je skutečnost, že 6 studentů odpovědělo, že by se k agresorovi přidali, vždyť je to jen sranda. Všech šest jsou studenti plynárenského učiliště. Třetí možnost, že by se snažili oběti pomoci, vybrala většina studentů. Jednalo se o 96 studentů, tedy 69,6 % všech respondentů. Nejčastěji tuto odpověď vybírali studenti a studentky z pedagogické školy. Tady ji vybralo 58 osob. Na plynárenském učilišti by se snažilo oběti pomoci 38 studentů, což je 54,3 % studentů tohoto učiliště, kteří se šetření zúčastnili. Poslední odpověď, že by neudělali nic ze strachu, že se stanou příští obětí, vybralo 7 osob. Všech 7 studentů bylo z pedagogické školy, přičemž se jednalo o 6 dívek a 1 chlapce. Odpovědi na tuto otázku jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 5: Jak bys reagoval/a, když bys byl/a svědkem šikany?

V další otázce jsem se studentů ptala, zda mají možnost se svěřit nějaké dospělé osobě v případě, že by se stali obětí šikany. Jednalo se o uzavřenou otázku, kde studenti vybírali ze dvou možností ano či ne. Z celkového počtu 138 studentů vybralo kladnou odpověď 115, tedy 83,3 %, naopak 16,7 % studentů sdělilo, že nemá možnost se žádné dospělé osobě v případě nouze svěřit. Přitom menší možnost se svěřit mají studenti plynárenského učiliště, zde odpověď ne zaškrtno 18 studentů. Výsledné odpovědi jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 6: Pokud by ses stal/a obětí šikany, máš možnost se svěřit nějaké dospělé osobě, která by ti pomohla?

Studenti, kteří na předchozí otázku, zda mají ve své blízkosti dospělou osobu, které by se mohli svěřit v případě, že by se stali obětí šikany, odpovídali i na následující otázku. Zde měli určit, o koho by se jednalo. Měli možnost vybírat z následujících možností: rodiče, učitelé, výchovný poradce nebo někdo jiný – tato poslední možnost byla otevřená, respondenti sami vybírali, komu by se se svými problémy svěřili. Samozřejmě bylo možné vybrat i více z nabízených možností. Nejčastěji byla vybírána možnost rodiče, těm by se svěřilo 42 studentů pedagogické školy a 34 studentů z plynárenského učiliště. Za nimi následovala možnost učitelé. Na ty by se obrátilo 12 studentů z pedagogické školy a dokonce 20 studentů z učiliště, jde vidět, že zde mají studenti větší důvěru ve své učitele. Avšak je potřeba nezapomínat, že z 52 studentů plynárenského učiliště, kteří uvedli, že mají možnost se na někoho s problémem šikany obrátit, by jich 32 za učitelem nešlo. Na pedagogické škole však tento výsledek dopadl ještě hůře, z 63 studentů, kteří se mají na koho obrátit, by s žádostí o pomoc šlo za učitelem jen 12 z nich. Je jistě dobře, že mají možnost se obrátit na své rodiče, případně další dospělé osoby, ale bez důvěry k učiteli by se případná šikana řešila jen velmi obtížně. Určitě je potřeba, aby učitelé na všech školách svým studentům ukázali, že mají možnost se na ně se svými těžkostmi obrátit, protože jedině tak se škola může dozvědět o případném agresivním chování. V případě, že studenti nebudou mít důvěru ve své

učitele, těžko se jim svěří jak v případě vlastních potíží, tak i v případě, že by se do problémů dostal některý ze spolužáků. Pokud se podíváme na možnost někdo jiný, tak tu vyplnilo 26 studentů pedagogické školy. Většina z nich, celkem 18 studentů uvedlo, že by svůj problém sdělili nejbližšímu kamarádovi, kamarádce či příteli. Dvě studentky by se obrátily s žádostí o pomoc na třídní vychovatelku, tři studentky by zvolily sourozence, jedna ze studentek má největší důvěru k tetě a babičce a svoji starost by sdělila právě jim. Dvě studentky uvedly, že mají možnost se nějaké dospělé osobě svěřit, ale raději by to neudělaly. Mezi studenty plynárenského učiliště možnost jiné využilo 16 studentů. Většina z nich, přesně 14 studentů, by se svěřilo kamarádovi či přítelkyni, jeden student uvedl, že by se svěřil jedné osobě, nechtěl ovšem uvést, o koho by se jednalo, jen zde byla poznámka, že se nejedná o dospělé osobu, dá se tedy předpokládat, že by se opět jednalo o někoho z přátel. Jeden student uvedl, že má možnost se svěřit, na otázku o koho by se jednalo, však odpověděl, že mi do toho nic není.

V následující otázce jsem se studentů dotazovala, jak by se bránili, v případě, že by jim ve třídě někdo ubližoval. Jednalo se o otevřenou otázku a studenti tak mohli odpovídat libovolně. Výrazně se lišily odpovědi studentů z pedagogické školy, kde je většina studentek dívek, ty by se snažily problém vyřešit spíše nějakou domluvou, oproti tomu chlapci z plynárenského učiliště nejčastěji uváděli agresivní řešení situace. U odpovědí studentek z pedagogické školy se nejčastěji objevuje možnost svěřit se blízké kamarádce, která by pomohla s dalším řešením. V dotazníku bylo např. uvedeno:

- *„řekla bych to mojí nejbližší spolužačce, ta by mě to asi donutila říct vychovatelce a rodičům,*
- *snažila bych se vyřešit to s kamarádkami a pak s rodiči, při nejhorším bych šla za učitelem,*
- *asi bych se pokusila vyhledat pomoc u někoho ze třídy, komu věřím, či zajít za profesorem,*
- *řekla to kamarádce a něco s ní vymyslela,*
- *někomu bych to řekla, každopádně asi bych se mu nebránila, nebo se s ním neprala.“*

Dále se v dotazníku často objevovaly odpovědi, ve kterých studenti přiznávali, že neví, jak by se měli zachovat. Bylo zde např. uvedeno:

- „nevím,
- *nevím, nesetkala jsem se s tím, ale nenechala bych si to líbit,*
- *toto se mi ještě nestalo, tak nevím, jak bych se zachovala,*
- *vůbec netuším, asi bych se mu postavila, možná,*
- *nemohu odpovědět, nikdy jsem se se šikanou na sobě nesetkal, takže přesně nemohu říct, jak bych se bránil.“*

Z těchto dvou typů odpovědí je zřejmé, že studenti nemají přesnou představu o tom, jak by se měli v dané situaci zachovat. Jedni by vůbec nevěděli, jak reagovat, druzí by pomoc hledali u přátel. Jen ve třech odpovědích z 68 studentek a studentů pedagogické školy bylo uvedeno, že by se s problémem obrátili na učitele či vychovatele.

Dále se často objevovala odpověď, že by se student snažil problém vyřešit sám s agresorem, nejdříve by se studenti pokoušeli zjistit, z jakého důvodu je jim ubližováno. Byly zde např. tyto odpovědi:

- „snažila bych se najít důvod a následné vyřešení problému,
- *snažila bych se zjistit, proč to ten člověk dělá,*
- *řekla bych mu, že mi to vadí a chtěla bych vědět, proč to dělá,*
- *pokusila bych se to klidně vyřešit, pokud by to nepomohlo a stále to pokračovalo, stále bych se pokoušela si to vyřešit sama, trochu přitvrdit, aby dotyčný věděl, že to má marné,*
- *asi bych se snažila zjistit proč a nenechala si to líbit.“*

Čtvrtou nejčastější volbou studentů bylo vyhýbání se agresorovi. Zde byly např. tyto odpovědi:

- „*nechala bych to být a ignorovala bych to, jelikož bych doufala, že toho nechají,*

- *nejdříve ignorováním a až poté, kdyby to přecházelo do horšího stádia, tak bych už se tím začala nějak zabývat, tyto věci spíš ignoruji,*
- *snažila bych se to ze začátku neřešit a říkat si, že ho to přejde, ale kdyby to přesáhlo moji mez, začala bych reagovat, asi bych to někomu řekla.“*

Poslední variantou reakce na případnou šikanu bylo v dotazníku postavení se agresorovi, případně i oplácení. Studenti v dotazníku uváděli, že by v případě šikany:

- *„asi bych se s ním hádala,*
- *1. varianta – pěstmi, kopy a argumenty, 2. varianta – ignorováním, povznesením se nad problém, (i tuto odpověď napsala dívka z pedagogické školy),*
- *překvapivá byla odpověď opět od dívky z pedagogické školy, která by případnou šikanu řešila: nejdříve jen slovně, kdyby to bylo horší, tak bych se pokusila nějak fyzicky (pěstí, kopání, ...) a když by ani to nešlo, tak asi nijak.“*

Musím říci, že tato poslední odpověď mě dost překvapila. Vzhledem k tomu, že se jedná o studenty pedagogické školy a dá se předpokládat, že většina z nich se v budoucnu bude věnovat povolání učitele, je překvapující, kolik z nich nemá představu o tom, jak se bránit v případě, že by se stali obětí šikanování. Těžko si poté představit, jak by se k dané situaci postavili, až budou na místě např. třídního učitele, který by takový problém musel řešit.

Odpovědi na plynárenském učilišti, kde jsou většina studujících chlapci, asi nikoho nepřekvapí. Nejčastější obranou by zde bylo fyzické napadení. Mezi odpověďmi bylo např. uvedeno:

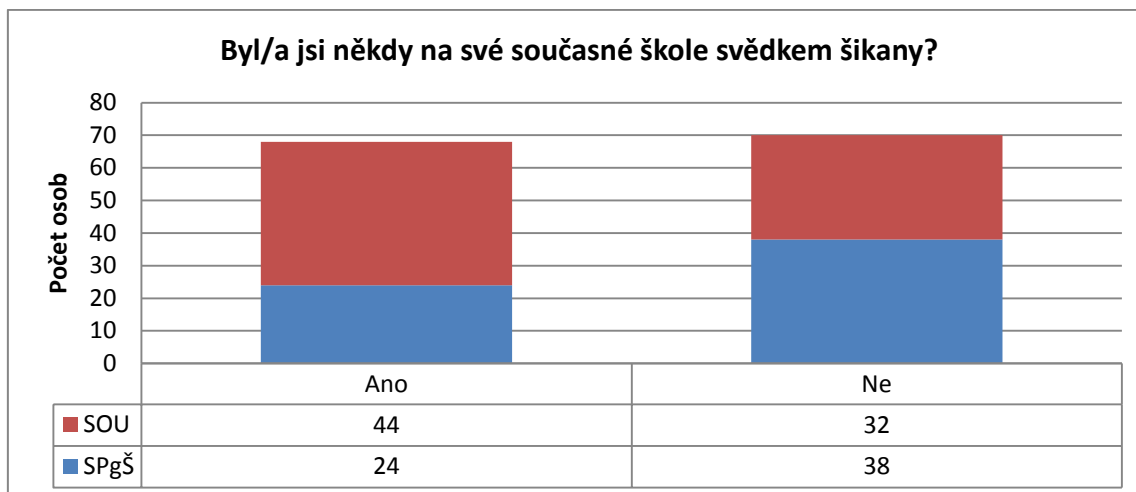
- *„zmlátil bych ho, dokud by se hejbal,*
- *dal bych mu takovou bídu, že by uviděl,*
- *dal bych mu přes držku,*
- *vyhodil bych ho z okna (a k této odpovědi byl přidán tzv. smajlík, tak se domnívám, že by dotyčný problém řešil sice fyzicky, ale snad ne tak drastickým způsobem),*

- *pěstí do krku a nakopat,*
- *ubližoval bych mu taky.“*

Jen malá část studentů by se se svým problémem svěřila učiteli nebo jiné autoritě. Tito studenti by se nejčastěji obrátili na svého třídního učitele.

Jeden 18-ti letý student se v dotazníku svěřil, že byl sám obětí šikany. V dotazníku uvedl: *„sám jsem se stal obětí a vím, jaké to je, dokonce 2 x, dneska bych určitě zakročil. Rozhodně bych se svěřil vedení..! Myslím si, že je základ mít někoho komu to můžete říct, ne nadarmo se říká „Více hlav více rozumu " A taky je to hodně na povaze a osobnosti člověka.. Každý je vůči takovým věcem jinak odolný.. někdo má hold s prominutím hubu prořízlou.. a dokáže se ohradit a okřiknout.. což může být jistá obrana.. Já sám jsem ji podstoupil a stálo mě to třičtvrtě roku u psychiatra.. Dneska se mi něco takového hnusí, jakožto v uvozovkách „dospělý" Bych rozhodně zakročil a jednal.. určitě bych nebyl pouhým divákem, který pouze přiblíží nebo se směje s ostatními !! Dneska už bych se bránit uměl. Ve 12-13 letech to pro mě bylo něco nemožného a takřka beznadějného :)“* Vzhledem k tomu, že na začátku svého vyjádření píše student v minulém čase, dá se předpokládat, že jeho setkání se šikanou bylo zdárně překonáno. Na konec dotazníku ještě uvedl: *„Nikdy to není nic příjemného, co by se mělo tolerovat a jsem rád, že děláš práci o tak podstatné věci.“*

V otázce číslo deset jsem se studentů dotazovala, zda na své současné škole byli někdy svědkem šikany. Na tuto otázku odpovědělo kladně celkem 62 osob, znamená to, že 44,9 % respondentů se na své škole setkala se šikanou. Více jich bylo na plynárenské škole, zde se se šikanou setkala 38 studentů. Což je 54,3 % studentů tohoto učiliště, kteří se účastnili mého průzkumu. Na pedagogické škole je situace o něco lepší, se šikanou v roli svědka se setkala 24 z nich, tedy 35,3 % studentů pedagogické školy. Výsledky jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 7: Byl/a jsi někdy na své současné škole svědkem šikany?

Studenti, kteří na předchozí otázku uvedli odpověď ne, přecházeli na otázku číslo 13. Ostatní odpovídali ještě na otázky 11 a 12. V jedenácté otázce jsem zjišťovala, k jakému typu ubližování dochází. Studenti měli na výběr 11 druhů agresivní chování, mohli zaškrtnout libovolný počet odpovědí. K tomu byla volná odpověď jiné, kde mohli sami dopsat, s jakým typem nevhodné chování se setkali. Pokud se podívám na rozdělení podle škol, tak na pedagogické škole se setkávají nejčastěji s psychickou šikanou, či kyberšikanou. Z 24 studentů, kteří byli svědky šikanování, odpovědělo 18 z nich, že se setkala s nadáváním, stejný počet studentů zaznamenal vysmívání, hned za vysmíváním s počtem 16 bylo uvedeno pomlouvání, 12 studentů se setkala s ponižováním, 8 respondentů uvedlo ignorování a stejný počet zaznamenal kyberšikanu. Fyzické násilí na této škole bylo zjištěno v menším měříku. I tak se 6 studentů stalo svědky fackování, 4 studenti byli svědky ničení oblečení či školních pomůcek, v jednom případě byla zaznamenána krádež. Kopání a rány pěstí byly uvedeny shodně ve dvou případech. Do kolonky jiné uvedly tři studentky, že se setkaly s naschvály, podkopávání nohou a ubližováním.

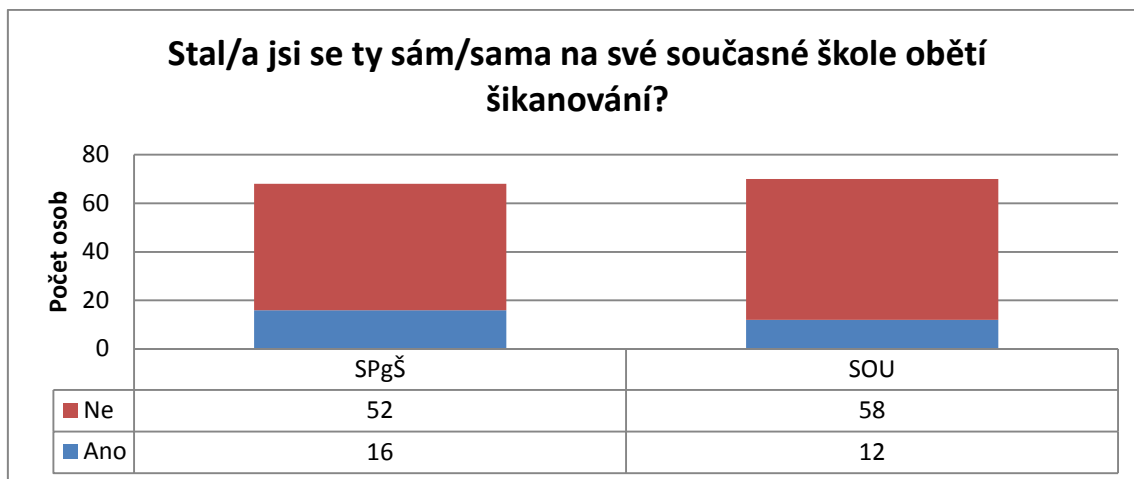
U studentů plynárenského učiliště byl větší výskyt fyzického násilí. Avšak i zde převažuje nadávání, s tím se setkala 23 respondentů. Z celkového počtu 44 studentů, kteří byli svědky šikany uvedlo 12, že viděli fackování, 10 jich bylo svědkem kopání a stejný počet viděl rány pěstí. Svědkem krádeže či ničení věcí bylo shodně 8 studentů. V 7 případech se jednalo o ponižování, 5 respondentů vybralo vysmívání a pomlouvání.

S kyberšikanou se v roli svědka setkali 4 studenti. Zde do poznámky jiné uvedl jeden student, že: *„Ne vždy to musí být jen přímé násilí vůči osobě! Dost často to začíná obyčejným braním věcí.“*

V otázce číslo 12 jsem zjišťovala, kde k takovému jednání nejčastěji dochází. V této otázce měli studenti na výběr ze 7 možností a jedna volba byla otevřená. Opět mohli vybrat více možností. Studenti pedagogické školy se nejčastěji stávají svědky šikany ve třídě. Tuto možnost vybralo 16 respondentů. Za touto volbou s počtem 12 skončila varianta cestou do nebo ze školy. Z toho vyplývá, že studenti, kteří se stanou obětí šikany, ji prožívají nejenom ve škole. Se zazvoněním jejich problémy nekončí, ba naopak. Mimo půdu školy pokračuje dál. Možnost v tělocvičně vybralo 8 studentů, na WC se se šikanou setkala 6 studentů, ve 4 případech byla vybrána možnost v šatně, 2 respondenti byli svědkem šikany v jídelně. Možnost vyplnit odpověď jiné využily 4 studentky, které dopsaly, že se se šikanou setkali na internetu, přes různé sociální sítě, na internátě a 1 studentka napsala, že se stala svědkem šikany u oběti doma.

Na plynárenském učilišti byly výsledky obdobné. Nejčastěji se se šikanou setkávají studenti ve třídě. Tuto odpověď vybralo 36 respondentů, dále poté 12 zaznamenalo šikanu na WC, stejný počet v šatně, 10 lidí bylo svědkem šikany na chodbě. Variantu v tělocvičně vybralo 8 osob a v jídelně bylo svědkem šikany 6 lidí. Do volného políčka jinde studenti uvedli: dílny, v lese, na internetu, pomocí sociálních sítí. Jeden student napsal: *„Kdekoliv není dospělí nebo přihlížející. Pak taky před ostatními, aby došlo k ponížení na veřejnosti.“*

V otázce číslo 13 jsem se dotazovala, zda se studenti sami na své škole stali obětí šikany. Na tuto otázku odpovědělo kladně celkem 28 studentů, tedy 20,3 % dotázaných. Na plynárenské škole se na vlastní kůži se šikanou setkala 12 studentů a jednalo se o samé chlapce. Na pedagogické škole se se šikanou setkala 16 studentů, z toho 12 dívek a 4 chlapci. Vzhledem k tomu, že se dotazníkového šetření na pedagogické škole účastnilo jen 7 chlapců, přijde mi, že je tu mezi chlapci velký počet šikanovaných. Výsledky jsou zobrazeny v následujícím grafu.

Graf 8: Stal/a jsi se ty sám/sama na své současné škole obětí šikanování?

Otázka číslo 14 byla obdobná jako otázka číslo 11. Opět zde byl seznam různých typů agresivního jednání a studenti vybírali, se kterým chováním se setkali osobně. Na pedagogické škole opět převládá spíše psychická agrese. Většina obětí se setkala s nadáváním, těch bylo 12, stejný počet respondentů uvedl vysmívání, pomlouvání. S ignorováním a ponižováním se setkala 8 studentů. Fyzické násilí bylo v menším rozsahu. I tak uvedli 4 studenti, že se setkali s fackováním, 3 osobám byly zničeny jejich věci, 2 respondenti byli kopáni či dostali rány pěstí. Na plynárenské škole se se setkala s vysmíváním 10 studentů, stejný počet zažil ponižování, 8 z nich bylo pomlouváno, 7 studentů zaznamenalo možnost ignorování a nadávání. Jeden student se setkal s fyzickým násilím v podobě kopání a ran pěstí. Z výzkumu jde vidět, že ač studenti plynárenského učiliště v předchozích otázkách uváděli často fyzické násilí – např. v otázce, kde jsem se dotazovala, jakým způsobem by řešili šikanu, ve skutečnosti tomu tak není.

V otázce číslo 15 jsem zjišťovala, jak často k ubližování dochází. Na pedagogické škole jsou obětí šikany denně 2 studenti, 3 studenti uvedli, že k takovému jednání dochází 1 krát týdně. Zbýlých 11 studentů uvedlo, že k šikaně dochází jen jednou měsíčně nebo méně. Případy, kdy k šikaně dochází každý den či týden by měly být brány vážně a určitě co nejrychleji řešeny. Protože tady se již jedná o skutečnou šikanu. Ostatní případy by ještě nemusely přímo znamenat šikanu, pokud se jedná o ubližování, které probíhá méně než jednou měsíčně. I tak by se však tyto události neměly brát na lehkou

váhu. Je možné, že se z občasného dobírání spolužáků, které jim není příjemné a kterému se neumí bránit, časem stane regulární šikana. Na plynárenské škole bylo celkem 12 studentů, kteří uvedli, že se setkávají se šikanou. Z tohoto počtu byli 2 studenti, kteří byli obětí denně, další dva 1 krát týdně. Zbýlých 8 studentů vybralo možnost 1 krát měsíčně nebo méně. Výsledky jsou uvedeny v následujícím grafu.

Graf 9: Jak často k ubližování dochází?

V otázce číslo 16 jsem zjišťovala, jestli častěji ubližují dívky nebo chlapci. Výsledky této otázky na pedagogické škole byly značně vyrovnané, 4 osoby uvedly, že jim ubližují převážně dívky, 4 respondenti uvedli jako agresora chlapce a zbylých 8 zaznamenalo, že jim ubližují stejně dívky i chlapci. Vzhledem k tomu, že je na škole výrazně více dívek než chlapců, tento výsledek mě překvapil. Chlapců je v průzkumu jen 10,3 % ze všech studentů pedagogické školy, avšak na šikaně se podílí v 50 % případů. U plynárenské školy je výrazný převis chlapců nad děvčaty, proto není překvapením, že z 12 osob, které uvedly, že jsou obětí šikany, zaznamenalo jako agresora 11 z nich chlapce, 1 chlapec uvedl, že mu ubližují stejně dívky i chlapci.

V posledních dvou otázkách jsem se ptala, zda se se svým problémem někomu svěřili a pokud ano, tak komu a jestli jim tato osoba pomohla. Nejdříve se podíváme opět na výsledky u pedagogické školy. U této otázky 3 osoby uvedly, že se se svým problémem nikomu nesvěřily, nemohl jim tedy nikdo pomoci. Zbývajících 9 respondentů se svěřilo. Ve dvou případech, kdy se dotyčný svěřil se svým problémem kamarádovi, se nic

nevyřešilo, nijak mu nepomohl. Ostatní případy zaznamenaly výrazné zlepšení. Většinou se studenti svěřovali rodičům, poté třídnímu učiteli, výchovnému poradci na internátě. Jedna dívka, která byla obětí šikany denně, uvedla, že vše řekla svému otci, který přišel do školy a situaci vyřešil. Od té doby dochází k nějakému obtěžování jen výjimečně. Na těchto příkladech jde jasně vidět, že je nezbytné, aby student našel odvahu o svém problému mluvit a svěřil se jiné dospělé osobě. U plynárenské školy jsou výsledky odlišné. Většina šikanovaných si své problémy nechává pro sebe a nikomu je nesvěří. Tuto odpověď vybralo 7 osob z 12. Zbývajících 5 studentů se svěřilo rodičům nebo kamarádům. Ve 4 případech jim to s řešením šikany pomohlo, v jednom případě se nic nezměnilo.

7 Diskuze

Tématem mé bakalářské práce je agresivní chování a klima ve školách. Pro svůj průzkum jsem vybrala dvě zcela odlišné školy. Jednalo se o Střední pedagogickou školu v Prachaticích a Střední odborné učiliště v Pardubicích. Tyto dvě školy jsem si vybrala záměrně, chtěla jsem zjistit, jestli existují rozdíly ve vztazích mezi žáky na školách, které jsou tak odlišné.

Průzkum probíhal v únoru letošního roku. Zvolila jsem metodu dotazníkového šetření. Na webových stránkách jsem vytvořila dotazník, který se skládal z 18 otázek. Průzkumu se zúčastnilo celkem 138 studentek a studentů. Z toho bylo 68 studentů pedagogické školy a 70 studentů plynárenského učiliště. Pro svou práci jsem si zvolila čtyři hypotézy.

H 1: Na SOU se vyskytuje šikana ve větší míře než na SPgŠ.

Tato hypotéza se nepotvrdila. V otázce číslo 10 studenti odpovídali, zda se na své současné škole setkali se šikanou. Z celkového počtu 138 respondentů uvedlo 62, že se na své současné škole setkali se šikanou. Tento počet činí 44,9 % účastníků výzkumu. Na pedagogické škole jich bylo v roli svědka 24, což je 35,3 % studentů účastnících se mého výzkumu z této školy. Na plynárenském učilišti bylo v roli svědka 38 studentů, ti tvoří 54,3 %. Více studentů se setkalo se šikanou v roli svědka na plynárenském učilišti. Pokud se ale podíváme na výsledky otázky číslo 13, tak na vlastní kůži pocítilo šikanu celkem 28 žáků. Více jich bylo na pedagogické škole, kde jich bylo 16, což je 23,5 % studentů pedagogické školy, kteří se účastnili průzkumu. Na plynárenském učilišti byl výskyt menší. Zde se se šikanou osobně setkalo 12 studentů, kteří tvoří 17,1 %. Výsledky jsou poměrně vyrovnané. V roli svědka bylo sice více studentů na plynárenském učilišti, nemusí to ovšem znamenat, že je zde vyšší výskyt šikany. Je možné, že projevy agrese jsou prezentovány více veřejně, proto mají více svědků. Naopak na vlastní kůži se se šikanou setkalo více studentů na pedagogické škole. Tato informace je pro mne zarážející. Výskyt 23,5 % mi přijde vysoký. Většina studentek a studentů pedagogické školy pokračuje ve studiu na vysoké škole. V budoucnu by poté

měli vykonávat pedagogickou činnost. Jsou to právě oni, kteří budou denně v kontaktu se studenty a měli by odhalovat případnou šikanu ve svých třídách.

H 2: Chlapci při šikaně využívají více fyzickou agresi.

Tato hypotéza se také nepotvrdila. Na plynárenském učilišti, kde je výrazná převaha chlapců, je skutečně větší výskyt fyzického násilí než na pedagogické škole. I zde však převládá spíše šikana psychická. Nejčastěji se zde studenti setkávají s psychickou šikanou. Ať už v roli svědka nebo oběti. Nejvíce bylo zaznamenáno nadávání, vysmívání, ponižování či ignorování. Dochází zde občas také k ničení či krádeži věcí. Jeden student v dotazníku uvedl, že se stal obětí fyzického násilí, konkrétně zaznamenal, že se jednalo o kopání a rány pěstí. I když samozřejmě není možné takový případ podceňovat, znamenají výsledky, že chlapci používají více psychickou šikanu.

H 3: Dívky při šikaně využívají více psychickou agresi.

Tato hypotéza se potvrdila. I když i na pedagogické škole se vyskytly známky fyzického šikanování, výrazně zde převažuje agrese psychická. Ať už v roli svědka nebo přímo oběti se studentky pedagogické školy setkávali nejčastěji s nadáváním, vysmíváním a pomlouváním. Dále pak se jednalo o ignorování a ponižování. Fyzické násilí bylo v menším měřítku. I tak se 4 studentky osobně setkali s fackováním, 2 byly obětí kopání či ran pěstí.

H 4: Chlapci jsou více lhostejní jako svědci šikany.

Čtvrtá hypotéza se potvrdila. V šesté otázce dotazníku studenti odpovídali, jak by reagovali v případě, že by se stali svědky šikany. V této otázce měli studenti na výběr ze čtyř možností. Opět se podíváme na výsledky plynárenského učiliště. Šetření se zúčastnilo 70 studentů z tohoto učilišti, z toho byly dvě dívky. Nyní se podíváme na výsledky zbývajících 68 studentů. 36 studentů – chlapců, z tohoto učiliště uvedlo, že by se snažili oběti pomoci. Ti tvoří 52,9 % chlapců tohoto učiliště. Zbýající studenti by se buď přidali k agresorovi, s odůvodněním, že je to jen sranda, dalších 26 studentů by

vzniklou situaci nijak neřešilo, bylo by jim to jedno, protože se dle svého vyjádření nepletou do cizích věcí. Tito studenti si neuvědomují, že i jejich tiché mlčení podporuje agresora. Je dokázáno, že čím větší je počet svědků, tím menší je pravděpodobnost, že oběti někdo pomůže. Většinou si to lidé odůvodňují tak, že mají vlastních starostí dost, a když je tam tolik svědků, mohl by přeci pomoci někdo jiný. A tak všichni svorně mlčí a oběti nikdo nepomůže. Také je zde vidět shoda mezi lhostejností a klimatem ve třídě. Na plynárenském učilišti byla také naměřena nižší hodnota spokojenosti ve třídě. Zatímco na pedagogické školy studenti vybírali pouze dvě možnosti a to, že se ve své třídě cítí velmi dobře nebo spíše dobře, na plynárenském učilišti se 6 studentů cítí spíše špatně a 2 velmi špatně. Pokud by se studenti více zajímali o dění kolem sebe a nebyli tolik lhostejní, mohlo by to zlepšit celkové klima ve třídě.

Závěr

Šikanování je nebezpečná forma násilí. Pokud se ve školní třídě objeví šikanování, má to značně negativní vliv na všechny členy. Žáci ve škole ztrácejí pocit bezpečí. Pokud se nebudou cítit ve své třídě dobře, je narušen jejich další vývoj. Vztahy ve třídě jsou vážně narušeny, a pokud je žák obětí šikany, tak i jeho koncentrace a schopnost soustředit se na výuku jsou narušeny.

Určité formy šikany jsou téměř v každé škole, proto je nutná hlavně pečlivá prevence, která odhalí šikanu již v počátečním stádiu. Každá škola by měla dle metodického pokynu mít program proti šikanování, ten je součástí minimálního preventivního programu. Pokud bude škola mít pečlivě sestavený program proti šikanování, který bude dodržovat, má šanci na zajištění bezpečného prostředí pro své žáky a studenty. V programu proti šikanování jsou uvedeny konkrétní metody, jak předcházet šikanování a v případě, že by k takové situaci došlo, jak ji co nejrychleji vyřešit. K tomu, aby byli žáci chráněni před šikanou, je nejdůležitější propracovaná prevence.

K tomu, aby mohla škola účinně řešit šikanu, je nutné dodržet několik zásad. Nejdůležitější je aktivní činnost vedení školy. Ředitel školy musí být orientován v metodických pokynech, rozvíjet sám školní program proti šikanování, podle konkrétní situace. Dále je nutné, aby zajistil metodikům prevence odborná školení, díky kterým získají nové kompetence, jak řešit agresivní chování ve škole.

Je nezbytné, aby ve škole byl alespoň jeden pracovník, který bude kvalifikovaný v odhalování a řešení šikany, může se jednat o metodika prevence, školního psychologa či výchovného poradce. V ideálním případě je ve škole takovýchto pracovníků více, tak si můžou jednotlivé činnosti rozdělit a každý se zaměří na konkrétní problémy.

Škola musí při řešení šikany úzce spolupracovat s rodiči žáků, ideálně ještě před tím, než se nějaký případ vyskytne. Je vhodné rodiče informovat o tom, že škola nebude v žádném případě takový typ chování tolerovat. Určitě doporučuji sdělit rodičům, jakým

způsobem bude škola postupovat v případě, že odhalí šikanu a co pro minimalizaci takového jednání můžou udělat sami rodiče.

Škola by dále měla seznámit žáky a studenty s požadavky na jejich chování. Doporučuji písemný pokyn, ve kterém bude jasně definováno, jaké chování je žádoucí a jaké naopak. Je ovšem důležité, aby takové informace nezůstávali jen na papíře, studenti s nimi musí být pečlivě seznámeni. Není možné je jen rychle přečíst a doufat, že studenti všechny pokyny pochopili a přijali za své. Doporučuji si pro takovou záležitost vyhradit např. třídnickou hodinu, kde se bude rozebírat i na konkrétních případech, co se od studentů požaduje. Každý student by měl být také obeznámen s tím, jak má postupovat v případě, že bude obětí či svědkem šikany. Samozřejmě v pokročilých stádiích šikany je malá pravděpodobnost, že by oběť našla odvahu vše sdělit učiteli, o to důležitější je apelovat na případné svědky. Někdy se žáci bojí postavit na stranu oběti, aby se nestali další obětí. Jindy se jim prostě daná situace řešit nechce a v případě, že ostatní také nereagují, říkají si, proč bych to měl řešit zrovna já. Je důležité, aby si uvědomili, že šikana není jen vinou agresora, ale hlavně okolí, které jen přihlíží a nechá celou situaci vygradovat.

Samozřejmě škola musí mít přesný plán na řešení konkrétních typů šikany. V první řadě je nutná ochrana oběti a svědka, který se rozhodl pravdivě vypovídat. Pokud by nebyla svědkům zajištěna anonymita a agresori by se vzápětí dozvěděli, kdo učitele informoval, je vysoce nepravděpodobné, že by v budoucnu ještě někdy někdo našel odvahu. Pokud škola zjistí, že se jedná o pokročilou šikanu, kterou neumí sama vyřešit, je nezbytné, aby hledala pomoc zvenčí. V takovém případě se může obrátit na pedagogicko-psychologickou poradnu, psychologa, psychiatra, středisko výchovné péče.

Určitě bych všem školám doporučila inspirovat se preventivním programem, který funguje na školách v Hradci Králové. Při své praxi na odborném učilišti jsem viděla, že základem úspěchu je aktivní pedagogický personál, který se nevěnuje jen výuce, ale zaměřuje se především na celkový harmonický vývoj studentů. Funguje zde tým metodiků prevence, výchovných poradců, ti úzce spolupracují se všemi učiteli. Metodici

prevence si získali důvěru žáků, žáci vědí, že se na ně můžou obrátit i s problémy, které se školou přímo nesouvisí. Základem úspěchu je empatie. Metodik prevence vždy studenta vyslechne, jeho starosti nezlehčuje, naopak nabízí řešení. Funguje zde i úzká spolupráce školy a rodičů. V případě, že se vyskytne jakýkoliv problém, metodik prevence neváhá navštívit rodinu doma a v klidu si s nimi o problémech popovídat. Někdy se rodiče cítí v pasti, když jsou pozváni na schůzku do školy. V domácím prostředí se však více rozpovídají a je větší pravděpodobnost, že se najde příčina nevhodného chování jejich potomka.

Domnívám se, že mé šetření nemá uplatnění v širším měřítku. Aby bylo možné výsledky zobecnovat, byl by nutný rozsáhlejší průzkum na větším počtu respondentů. Mohl by však pomoci školám, ve kterých jsem průzkum prováděla. Veškeré výsledky mého šetření včetně dotazníků budou předány metodikům prevence jako podklad pro jejich další řešení.

Seznam citačních zdrojů

- [1] BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma: Jak bránit své dítě*. Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
- [2] ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. [on-line]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
- [3] ČESKO. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2003. [on-line]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.
- [4] ČERNÁ, A. a kol. *Kyberšikana: Průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-247-4577-0.
- [5] FIELDOVÁ, E. M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009. 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
- [6] GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. *Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Praha: Portál, 2006. 325 s. ISBN 80-7367-115-8.
- [7] KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-87-5.
- [8] KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 2000. 128 s. ISBN 80-7178-409-5.
- [9] KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Praha: Galén, 2006. 327 s. ISBN 978-80-7492-120-9.

- [10] KRAUS, B., HRONCOVÁ, J. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- [11] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [12] KYRIACOU, CH. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3.
- [13] MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Grada: Praha, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- [14] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních*. [on-line]. [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: http://www.prevence-info.cz/sites/default/files/users/9/2013_metodicky_pokyn_msmt_k_sikanovani.pdf.
- [15] NECKÁŘ, P. *Stop šikaně: Publikace pro žáky a jejich rodiče*. Hradec Králové: edice Radnice, č. 7, 26 s. ISBN 978-80-904690-1-3.
- [16] NOVÁK, T., CAPPONI, V. *Sám proti agresi*. Praha: Grada, 1996. 123 s. ISBN 80-7169-253-0.
- [17] PONĚŠICKÝ, J. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton, 2010. 172 s. ISBN 978-80-7387-378-3.
- [18] ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha: Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
- [19] VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2012. 872 s. ISBN 978-80-262-0225-7.

[20] VAŠUTOVÁ, M. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Repronis, 2010. 225 s. ISBN 978-80-7368-858-5.

Seznam dalších zdrojů

- [1] BĚLÍK, V. *Tvorba odborné práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 65 s. ISBN 978-80-7041-503-0.
- [2] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [3] KOPECKÝ, K., KREJČÍ, V. *Rizika virtuální komunikace*. Olomouc: NetUniversity, 2010. 34 s. ISBN 978-80-254-7866-0.
- [4] MATTHEWS, A. *Stop šikaně!* Litomyšl: H.R.G., 2015. 160 s. ISBN 978-80-87923-06-1.
- [5] ROGERS, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. 104 s. ISBN 978-80-7367-984-2.
- [6] SPALKOVÁ, D. *Postavme se šikaně!* Liberec: alfa marketing, 2007. 64 s.
- [7] VALIŠOVÁ, A. *Asertivita v rodině a ve škole*. Jihlava: Ekon, 1998. 181 s. ISBN 80-86022-41-2.
- [8] TAUFER, I., KOTYK, J., JAVŮREK, M. *Jak psát a obhajovat závěrečnou práci bakalářskou, diplomovou, rigorózní, disertační, habilitační*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta elektrotechniky a informatiky, 2009. 40 s. ISBN 978-80-7395-157-3.

Seznam grafů

Graf 1: Struktura respondentů podle pohlaví.

Graf 2: Struktura respondentů podle věku.

Graf 3: Cítíš se ve třídě se svými spolužáky dobře? Jsi rád/a v třídním kolektivu?

Graf 4: Máš ve třídě blízkého kamaráda (kamarádku), kterému můžeš věřit?

Graf 5: Jak bys reagoval/a, když bys byl/a svědkem šikany?

Graf 6: Pokud by ses stal/a obětí šikany, máš možnost se svěřit nějaké dospělé osobě, která by ti pomohla?

Graf 7: Byl/a jsi někdy na své současné škole svědkem šikany?

Graf 8: Stal/a jsi se ty sám/a na své současné škole obětí šikanování?

Graf 9: Jak často k ubližování dochází?

Přílohy

Dotazník

Agresivní chování a klima ve školách

Vážené studentky a studenti,

obracím se na vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku. Tímto dotazníkem bych ráda zjistila, jaké je klima ve vaší třídě, zda jste ve škole spokojeni, či musíte čelit nepříjemným situacím. Získané informace mi poslouží pro moji bakalářskou práci. Dotazník je anonymní, nemusíte mít obavy vyjádřit svůj názor. Předem děkuji za váš čas a ochotu.

Ing. Nela Mikynová

1. Název školy	
-----------------------	--

2. Věk	
---------------	--

3. Pohlaví	
Dívka	
Chlapec	

4. Cítíš se ve třídě se svými spolužáky dobře? Jsi rád/a v třídním kolektivu?	
Velmi dobře	
Spíše dobře	
Spíše špatně	
Velmi špatně	

5. Máš ve třídě dobrého kamaráda (kamarádku), kterému můžeš věřit?	
Ano	
Ne	

6. Jak bys reagoval/a , když bys byl/a svědkem šikany?	
Bylo by mi to jedno, nepletu se do cizích věcí.	
Přidal/a bych se k agresorovi, vždyť je to jen sranda.	
Snažil/a bych se oběti pomoci.	
Neudělal/a bych nic, bál/a bych se, že budu další obětí.	

7. Pokud by ses stal/a obětí šikany, máš možnost se svěřit nějaké dospělé osobě, která by ti pomohla?

Ano	
Ne	

8. Pokud jsi na předchozí otázku odpověděl/a ano, kdo by to byl?

Rodiče	
Učitelé	
Výchovný poradce	
Někdo jiný (doplň)	

9. Pokud by ti ve třídě někdo ubližoval, jak by ses mu bránil/a?

--

10. Byl/a jsi někdy na své současné škole svědkem šikany? (V případě odpovědi ne, přejdi na otázku č. 13)

Ano	
Ne	

11. Pokud jsi na předchozí otázku odpověděl/a ano, o jaký typ šikany se jednalo?

Nadávání	
Ignorování	
Vysmívání	
Pomlouvání	
Ponižování	
Fackování	
Kopání	
Rány pěstí	
Krádež peněz, svačiny apod.	
Ničení oblečení, školních pomůcek apod.	
Kyberšikana – posílání vulgárních sms, urážlivých příspěvků na sociálních sítí apod.	
Jiné (doplň)	

12. Kde k ubližování nejčastěji dochází?

Ve třídě	
V tělocvičně	
Na WC	
V jídelně	
Cestou do nebo ze školy	
Na chodbě	
V šatně	
Jinde (doplň)	

13. Stal/a jsi se ty sám/sama na své současné škole obětí šikanování? V případě, že ne, můžeš přejít na konec dotazníku.

Ano	
Ne	

14. Pokud jsi na předchozí otázku odpověděl/a ano, o jaký typ šikany se jednalo?

Nadávání	
Ignorování	
Vysmívání	
Pomlouvání	
Ponižování	
Fackování	
Kopání	
Rány pěstí	
Krádež peněz, svačiny apod.	
Ničení oblečení, školních pomůcek apod.	
Kyberšikana – posílání vulgárních sms, urážlivých příspěvků na sociálních sítí apod.	
Jiné (doplň)	

15. Jak často k ubližování dochází?

Denně	
1 krát týdně	
1 krát měsíčně	
Méně než 1 krát měsíčně	

16. Kdo ti nejčastěji ubližuje?

Dívky	
Chlapci	
Dívky i chlapci	

17. Řekl/a jsi to někomu?	
Ne	
Ano	
Pokud ano, tak komu?	

18. Pomohl ti ten, komu jsi to řekla?	
Ano	
Ne	

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Seznam organizací, které můžou pomoci s řešením šikany

1. Občanské sdružení Společenství proti šikaně

web: www.sikana.org

e-mail: michalkolar@volny.cz

tel.: 737436120

2. Sdružení linka bezpečí

web: www.linkabezpeci.cz

e-mail: lb@linkabezpeci.cz

tel.: 800155555

3. Bílý kruh bezpečí

web: www.bkb.cz

e-mail: bkb.praha@bkb.cz

tel.: 257 317 100, nonstop linka 116006

4. Fond ohrožených dětí

web: fod.cz

e-mail: fod@fod.cz

tel.: 22423655

5. Dětské krizové centrum

web: www.dkc.cz

e-mail: problem@дитеkrize.cz

tel.: nonstop linky: 241484149, 777715215

6. Národní centrum bezpečnějšího internetu

web: www.saferinternet.cz

e-mail: info@saferinternet.cz

tel.: 252548438